

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för socialt arbete

Magisterprogrammet i socialt arbete med inriktning mot psykosocialt arbete

En extrafamilj för livet?

En studie om några ungdomars upplevelse
av att vara i en kontaktfamilj

Hösten 2007
Magisteruppsats

Författare:
Marianne Hakegård
Maria Kangeryd

Handledare:
Margareta Regnér

Abstract

Title: An additional family for life – a study of a few youngsters’ experience in contact families
Authors: Marianne Hakegård and Maria Kangeryd
Key words: Contact family, support family, short-term fostering, respite care.

The purpose of this study is to establish how a few youngsters have experienced their time in contact families and which, if any, significance their respective “contact families” has for them today. The study aims to determine the life situation in the youth’s families at the time support through “contact families” was initiated and the youths’ own view of the reasons for this support. We also want to shed light on the meaning that the contact families had on the youth; considering both positive as well as negative meaning. An additional query addresses the extent to which the family members of the contact families had become important on the youths’ existence and the extent to which having stayed with the contact families has still a meaning on the lives of the youth at the time of the study.

This is a case study based on a qualitative method where the authors interviewed ten youths varying from 18 to 25 years of age and each of whom had a contact family for a period longer than two years. The theoretical base of the study is provided by the theory of systems, the social constructivist perspective, as well as the salutogenic perspective and the related concepts of resilience and empowerment.

The results of the study show that virtually all youth assign great significance to their experience in contact families, and not only for themselves but also for their own families. The study showed that usually single mothers were provided the contact families while fathers were mostly absent from the life of the youths. The youths praised highly their mothers whom they described that, in spite of their problems, fought to care for their families. The mother’s need to rest was the main cause for providing support in the form of contact families. Virtually all the interviewed youths stated that they were pleased to have had access to contact families; they had developed new friends and engaged in activities new to them. Through spending time with contact families the youths acquired additional role models of grown-ups. This enlarged their frame of reference and broadened the range of choice open to them later on in life.

At the time of the study most of the youths continued to be in contact with their contact families, which means that they some times meet, or keep in touch through internet or by telephone. The study shows that amongst the interviewed youths the idea of what a family is has been influenced. For some of them the contact family has become the ideal and they wished to live a life similar to that of the contact family. Some other youngsters described that their stay in contact families had provided them with additional concepts of what a family is. They realized that their own family and the contact family often lived different lives but could also see that the life of the contact family was not devoid of problems. This in turn meant that they saw their own families as less problematic. The authors hope that the histories of the interviewed youths will contribute to increase the knowledge and the understanding of contact families amongst social service staff and thus improve their work with them.

Tack!

Ett stort tack vill vi rikta till ungdomarna i studien som så generöst delat med sig av sina erfarenheter. Vi har uppskattat era berättelser och vi ska försöka ta tillvara på era kloka tankar och råd i vårt arbete kring kontaktfamiljsinsatsen.

Vi vill även tacka våra kollegor som så tålmodigt hjälpt och stöttat oss under resans gång. Ett särskilt tack till Beatriz och Ulf som har hjälpt oss med den engelska översättningen.

Ett tack till vår handledare Margareta Regnér, du gav oss stöd med ditt stora kunnande och din språkliga granskning.

Sist men inte minst vill vi tacka våra familjer som stått ut med att vi varit ”frånvarande mödrar” och upptagna med uppsatsarbetet både dag som natt. Tack Stefan, Anton och Albin! Tack Erik, Ida och Gustaf!

Innehållsförteckning

1	INLEDNING	1
2	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	2
3	TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	2
3.1	Social konstruktionistiskt perspektiv	2
3.2	Systemteoretiskt perspektiv	2
3.3	Det salutogena perspektivet	3
3.4	Resilience och empowerment	4
4	TIDIGARE FORSKNING	4
5	METOD	7
5.1	Kvalitativ studie	7
5.2	Urval och genomförande	8
5.3	Avgränsningar	9
5.4	Bortfallsanalys	9
5.5	Intervjuer, bearbetning och analys	9
5.6	Etiska överväganden	10
5.7	Redigering av citat	11
5.8	Validitet	11
5.9	Reliabilitet	12
5.10	Generaliserbarhet	12

6	REDOVISNING AV INTERVJUERNA SAMT ANALYS	12
6.1	Vilka är de intervjuade ungdomarna?	13
6.2	Ungdomarnas livssituation när insatsen inleddes	13
6.3	Anledningen till kontaktfamiljsinsatsen	15
6.4	Vilka är ungdomarnas kontaktfamiljer och hur var kontaktfamiljsinsatsen utformad?	17
6.5	Vad var betydelsefullt och vilka svårigheter såg ungdomarna med kontaktfamiljsinsatsen?	18
6.6	Avslut samt vilken betydelse kontaktfamiljen har idag	22
6.7	Ungdomarnas möjlighet att påverka	26
6.8	Den viktiga mamman	28
6.9	Den frånvarande pappan	29
6.10	Hur har kontaktfamiljen påverkat ungdomarnas familjebilder?	32
6.11	Likheter och skillnader mellan den egna familjen och kontaktfamiljen	34
6.12	Kontakten mellan föräldrarna och kontaktfamiljen	37
7	SAMMANFATTANDE SLUTDISKUSSION	38
7.1	Förslag till framtida forskning	41
8	LITTERATURREFERENSER	42
9	BILAGOR	
	Informationsbrev till ungdomen	Bilaga 1
	Informationsbrev till socialsekreteraren	Bilaga 2
	Informerat samtycke	Bilaga 3
	Intervjuguide	Bilaga 4

1 Inledning

Insatsen kontaktfamilj har funnits sedan 1982 då den nya socialtjänstlagen (SoL) trädde i kraft. Kontaktfamiljsinsatsen är en biståndsform som beviljas enligt socialtjänstlagen, 3 kap 6 § SoL. Där framgår att; *”Nämnden kan utse en särskild person (kontaktperson) eller familj (kontaktfamilj) med uppgift att hjälpa den enskilde och hans eller hennes närmaste i personliga angelägenheter, om den enskilde begär eller samtycker till det”*. Vår definition är att en kontaktfamilj är en ”vanlig” familj som på myndigheternas uppdrag tar emot barn/ ungdomar i sitt hem och i sin vardag, någon gång i månaden.

Insatsen har varit omtyckt och flitigt använd som stöd för utsatta familjer. Den har på senare tid blivit mer ifrågasatt, främst på grund av att det inte funnits någon omfattande forskning på området. Flera forskningsrapporter, uppsatser och en avhandling har skrivits där man lyft fram socialsekreterares, föräldrars och kontaktfamiljers syn på kontaktfamiljsinsatsen men det finns färre beskrivningar om hur barnen själva ser på hur det är att vara i en kontaktfamilj.

Kontaktfamiljsinsatsen är en av de vanligaste öppenvårdsinsatserna inom socialtjänsten och omfattar många barn och unga i Sverige. Det var 21 800 barn och ungdomar i åldern 0-20 år som fick insatsen kontaktperson/-familj någon gång under år 2006¹. Av dessa barn och ungdomar var 45 % flickor och 55 % pojkar. Man skiljer inte i den offentliga statistiken på insatserna kontaktperson och kontaktfamilj, men kontaktfamiljsinsatsen är i majoritet. (Andersson & Bangura Arvidsson, 2001)

Inom socialtjänsten ser man familjen som ideal för hjälp och bistånd, det är ett synsätt som är starkt förankrat i svenskt socialt arbete (Johnsson & Regné 2003). Detta gör det angeläget att veta vad ungdomar, som själva upplevt att regelbundet vistas i en annan familj, en kontaktfamilj har för syn på detta. Vad var bra och vad är de mer kritiska till?

I vårt rekryteringsarbete som familjehemssekreterare träffar vi många familjer som tar emot barn och ungdomar i sina hem. Däremot träffar vi inte barnen som vistas i kontaktfamilj så ofta. Vi har funderat på om det är bra för barn att komma till en annan miljö, en annan familj som lever annorlunda än den egna familjen? Vilken betydelse får kontaktfamiljerna i barnens liv? Vi har också funderat över vilka familjer som är ”bra kontaktfamiljer”. Vi vill lyfta fram barnens/ungdomarnas perspektiv och få ta del av deras upplevelser kring vad som varit centralt för dem under tiden de varit i kontaktfamilj. Vi har saknat deras röster!

¹ Enligt Sveriges officiella statistik från Socialstyrelsen 2006

2 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att belysa hur några ungdomar upplevt insatsen kontaktfamilj och vilken eventuell betydelse kontaktfamiljen har för dem idag.

Frågeställningarna är följande:

- Hur beskriver ungdomarna livssituationen i sina uppväxtfamiljer, när kontaktfamiljsinsatsen inleddes?
- Vad beskriver ungdomarna som anledningen till kontaktfamiljsinsatsen?
- Vad beskriver ungdomarna som betydelsefullt med insatsen?
- Vilka eventuella svårigheter beskriver ungdomarna att de upplevt med kontaktfamiljsinsatsen?
- Har familjemedlemmarna i kontaktfamiljen blivit viktiga i ungdomens liv och i så fall på vilket sätt?
- Har vistelsen i kontaktfamiljen någon betydelse för ungdomen idag?

3 Teoretiska utgångspunkter

3.1 Social konstruktionistiskt perspektiv

För att åskådliggöra ungdomarnas beskrivningar av hur de upplevt insatsen kontaktfamilj tar studien sin utgångspunkt i ett socialkonstruktionistiskt perspektiv. Detta innebär ett synsätt på människor som sociala varelser, ”*vi formas av och formar den kultur vi lever i ifrån vaggan till graven*” (Lundby, 2002). Lundby refererar till Hoffman som framhåller att eftersom människan har den unika förmågan att handla kreativt, formar hon kontinuerligt sin verklighet. Socialkonstruktionistiska teoretikers syn på idéer, tankesätt och relationer är att de växer fram ur social samhandling och förhandlas genom språket. Endast genom fortlöpande samtal med närstående kan individen utveckla en känsla av identitet eller en inre röst (Hoffman, 1992).

Kunskap kan ses som ett sätt att förhålla sig till sin verklighet och språket blir den plats där verkligheten skapas mellan människor. Det leder till en mångfald av berättelser som är förankrade i det lokala sammanhanget. Ingen kan äga kunskap, av allehanda slag, utan bara lära känna den genom de erfarenheter vi gör för att sedan tolka och förmedla den till andra genom språket (Anderson, 1999). Enligt Anderson är berättandet ett sätt att ge struktur och sammanhang åt våra liv. Via berättandet organiserar vi händelser och upplevelser i våra liv och gör dem förståeliga för oss och för andra. Ytterst handlar det inte bara om berättandet utan det handlar också om en tvåvägsprocess, en reflexiv process, som både konstruerar våra berättelser och försöker förstå dem.

Ungdomarna i vår studie konstruerar sin självbild och identitet främst genom interaktion med sina närstående där mammorna varit en betydelsefull person att identifiera sig med. Självbildens konstrueras i interaktion med de människor vi möter i vårt liv och för ungdomarna har kontaktfamiljerna varit en ständigt återkommande influens som vi tror hjälpt dem att konstruera sin identitet och självbild.

3.2 Systemteoretiskt perspektiv

Vår studie handlar om ungdomar, familjer och kontaktfamiljer dvs. olika system som påverkar och interagerar med varandra, något som systemteorin beskriver ingående. Bernler & Johnsson (2001) gör en sammanfattande beskrivning av systemteori i sin bok *Teori för psykosocialt arbete* och därifrån har vi hämtat inspiration till nedanstående teoriavsnitt.

Systemteorin utgår från att människan ingår i olika system som t.ex. familjen, arbetet eller samhället. Systemen är hierarkiska, det vill säga att de kan ses som ett subsystem till ett annat system. Ett socialt system är dynamiskt och går att definiera på en mängd olika sätt. Hur man definierar ett system t.ex. en familj, är ett val man gör, bland många olika valmöjligheter. Subsystemen är ofta knutna till olika roller eller relationer som t.ex. föräldrarollen eller syskonrollen i en familj.

Varje system definieras genom sin gräns gentemot omgivningen. Gränserna finns för att behålla och bevara systemet och de kan vara rigida eller flexibla. Ett systems gränsprocesser kan vara mer eller mindre öppna och slutna vilket påverkar systemets adaptivitet och förändringsbenägenhet. Mänskliga system kan inte vara helt slutna utan har alltid en viss input respektive output till/från systemet. Sociala system är bara stabila om de har förmågan att förändras efter omgivningens krav.

Isomorfi-strategier är ett begrepp inom systemteorin och de syftar till att man som behandlare ska bli accepterad av systemet, dvs. familjen eller personen, så att det blir möjligt att påverka systemet. Med isomorfi menar man att gå med systemet och visa på likheter i en inledande kontakt för att bygga upp en relation. För att åstadkomma förändring behövs det anisomorfi-strategier, vilka visar på olikheter. I olikheten ligger också möjligheten till förändring. Om man inte tillför systemet något nytt när man går in i det så finns inte förutsättningarna till att förändra systemet. Det innebär att det bästa är att kunna växla emellan att vara inne i systemet och utanför eller ännu bättre att samtidigt vara både i och utanför systemet. Det vill säga att man framhåller både likheter och olikheter.

Ett systemteoretiskt perspektiv på kontaktfamiljsinsatsen finner vi i Johnsson & Regnér. (2003, s.133) Författarna skriver att *"tillsättandet av en kontaktfamilj innebär att två, oftast ganska olika, familjesystem möts... Dessa skall bilda ett nytt system kring barnet."* Författarna konstaterar att två förutsättningar måste vara uppfyllda för att mötet ska bli fruktbart. För det första får olikheten mellan de båda systemen inte vara alltför stor och för det andra så måste båda systemen öppna sig för påverkan. En förklaring är att den som har för avsikt att påverka ett annat system måste ha en viss likhet (isomorfi) med det system som skall förändras eller påverkas. I annat fall blir personen inte insläppt i systemet. Författarna har sett att när kontaktfamiljerna och klientfamiljerna är överens om likheter och skillnader beträffande t.ex. värderingar och intressen blir relationen mer jämlik. När familjesystemen däremot inte är överens om varken skillnader eller likheter, betecknas relationen som enbart ojämlig. Författarna resonerar också om öppna och slutna system och att det inte går att påverka ett system som är relativt slutet.

3.3 Det salutogena perspektivet

Den medicinske sociologen Aaron Antonovsky (1987) myntade begrepp som salutogenes och KASAM (Känsla Av SAMmanhang). Det salutogena tänkandet bidrar till att förskjuta perspektivet från patogent (faktorer som bidrar till ohälsa) till salutogent (faktorer som bidrar till hälsa) och tar avstånd från indelningen av människor som sjuka och friska. Antonovsky har studerat varför en del klarar svårare påfrestningar med hälsan i behåll medan andra blir sjuka. Hans svar är att motståndskraften beror på hur hög eller låg KASAM personen har, i vilken utsträckning man upplever tillvaron som meningsfull, begriplig och hanterbar. Samma begrepp är viktiga för att barn och ungdomar ska uppnå en känsla av sammanhang och må bra. Omvärlden måste vara begriplig så att inre och yttre stimuli upplevs som förutsägbara, sammanhängande och förståeliga. Barnet behöver också meningsfullhet som kan uppnås genom upplevelsen av medbestämmande och delaktighet i det som sker.

Hanterbarhet innebär att barnet upplever sig ha tillräckliga resurser för att möta olika situationer i livet. Det innebär även att de vuxna visar en balans i sitt gensvar på barnets önskan att göra någonting. I vår studie kan dessa begrepp, meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet vara aktuella vid analys av hur ungdomarna i denna studie upplevde att ha en kontaktfamilj liksom hur kontaktfamiljen kom att påverka dem.

3.4 Resilience och empowerment

Resilience är ett begrepp som närmast kan översättas med återhämtningsförmåga eller motståndskraft. Det innebär inte att en person är osårbar. När man talar om risk- och skyddsfaktorer för barn och ungdomar är det viktigt att beakta att det är summan av faktorerna som avgör hur resultatet blir. Om det finns en balans mellan stressande riskfaktorer och skyddande faktorer kan en person hantera sin livssituation. Men om däremot riskfaktorerna överväger kan även den mest motståndskraftiga person få problem och symtom (Claezon, 2004).

Barn och familjer kan i högre grad riskera att utveckla allvarliga problem om deras levnadsförhållanden kännetecknas av många olika riskfaktorer. Exempel på sådana riskfaktorer är svåra socioekonomiska förhållanden, stora och trångbudda familjer, kriminalitet, och/eller psykiatrisk sjukdom hos föräldrar (Claezon, 2004). Det finns även skyddande faktorer som verkar stärkande och helande för barn och unga vid kaotiska och svåra levnadsförhållanden. Claezon (2004) med referens till Werner (1989) framhåller bland annat följande faktorer: förmågan att stå emot stress, social förmåga, intelligens, det nära nätverket, goda känslomässiga band med familj och vänner som ger stöd i stressituationer. Man framhåller också att det är viktigt med ett externt stödsystem som uppmuntrar individens kompetens och som ger en känsla av meningsfullhet och inneboende kontroll där förmågan att påverka sin livssituation finns med. Nya konstruktiva och positiva sätt att se på livserfarenheter är också viktigt att visa på enligt författarna.

Teorier om resilience är beskrivna av Sommerschild (1999) och hennes modell om ”bemästrandets villkor” utgår från två huvudområden, samhörighet och kompetens. Inom området samhörighet nämner hon vikten av att ha minst en nära förtrogen (dyaden), förutsägbarhet, bekräftelse och samhörighet i sin familj. Ett nätverk med gemensamma värderingar som ger ett socialt stöd är också viktigt. Inom området kompetens nämner författaren behovet av att kunna något, att vara till nytta, att få och ta ansvar, att utveckla kärlek till sin nästa och att hantera kriser.

Empowerment är ett begrepp som används i socialt arbete och som kan översättas med delaktighet. Det är en process i vilken socialarbetaren lyssnar på och stöttar klienterna i att identifiera problem och dess möjligheter till lösning (Claezon, 2004). Det innebär att klienten aktivt tar del i processen och deltar i beslutsfattandet tillsammans med socialarbetaren. Empowerment kan handla om att hjälpa klienten att ta makt i en beslutssituation samt att stärka klientens förmåga att ta ansvar för sin situation (Payne, 1997).

4 Tidigare forskning

Biståndsformen kontaktfamilj har enligt forskningen få motsvarigheter i andra länder (Andersson & Bangura Arvidsson, 2001). Det finns enligt författarna (op.cit.) inte heller någon omfattande forskning på området i Norden eller övriga länder. Vi kommer därför att begränsa oss till delar av den svenska forskningen på området som redovisas här nedan.

En av de tidigaste rapporterna skrev **Gunvor Andersson** (1992) "*Stöd och avlastning Om insatsen kontaktperson/-familj*" och den bygger på intervjuer med kontaktfamiljer/kontaktpersoner till 21 småbarn samt intervjuer med arbetsledare för 16 sociala grupper eller utrednings- och behandlingsgrupper. Innehållet i rapporten finns med i nedanstående utvärdering av samma författare.

Gunvor Andersson och **Maria Bangura Arvidsson** (2001) skrev tillsammans en rapport "*Vad vet vi om insatsen kontaktperson/-familj. En kunskapsöversikt.*" I rapporten redovisas den kunskap som finns kring kontaktfamiljer och kontaktpersoner. Översikten omfattar forsknings- och utvärderingsrapporter samt kommunproducerade rapporter och uppsatser från högskolor och universitet fram till hösten 2001. Författarna konstaterar att de som får insatsen vanligtvis är ensamstående mödrar med barn. Den andre föräldern, oftast pappan, är helt eller delvis frånvarande. De familjer som "ger" insatsen oftast är en "fullständig" familj med mamma-pappa-barn, även om det är mamman i kontaktfamiljen som engagerar sig mest i uppdraget. Kontaktfamiljerna bor i mer landsortsbetonad miljö.

Författarna beskriver att av de barn och unga som har någon pågående insats från socialtjänstens individ- och familjeomsorg är det en tredjedel som har insatsen kontaktperson/-familj. En procent av alla barn och ungdomar i åldern 0-18/20 år har haft kontaktperson/-familj någon gång under ett år. Kontaktfamilj är vanligast för barn i åldern 0-12 år och det finns en svag överrepresentation av pojkar. Invandrarungdomar är snarast underrepresenterade i gruppen som får kontaktfamilj.

Kontaktfamilj är en insats med förvånansvärt positiva förtecken, de berörda är nöjda med insatsen även om det finns olika motiv för att vara nöjda. Mammorna vill inte ha stöd i barnens uppfostran utan tryggheten att veta att barnen har det bra när de är hos kontaktfamiljen. Författarna har inte kunnat se att insatsen är kopplad till kontroll och disciplinering. Insatsen fortgår så länge alla är nöjda och avslutas när barnen är större eller inte vill längre eller när föräldrarna/mamman inte längre är nöjd eller inte tycker att det fungerar som hon tänkt sig.

Författarna konstaterar att de vuxna (föräldrar, socialsekreterare, kontaktfamiljer) framhåller att det är bra för barnen att få lära känna andra vuxna och att få andra förebilder samt att det är roligt för barnen att få delta i kontaktfamiljens aktiviteter. Det framkommer inte att barnen själva har problem utan att det är deras mammor som har sociala och/eller psykiska problem av olika slag samt att de behöver avlastning. Barnen själva uttrycker att det är mammans behov av avlastning, lugn och ro, avkoppling som är motivet till att de har kontaktfamilj. I de sociala akterna framgår det inte att socialsekreterarna samtalat med barnen eller att deras behov eller åsikter dokumenterats. Barnen framställs inte som egna personer med egna behov förrän de kommit i tonåren.

En annan tidig rapport är FOU- rapporten "*Att hjälpa sin nästa*" av **Sundell, Humlesjö & Carlsson** (1994). I rapporten ger kontaktfamiljer, föräldrar, barn och socialsekreterare sin syn på biståndet kontaktfamilj. Rapporten som både är kvantitativ och kvalitativ består av 700 enkätsvar från slumpmässigt utvalda familjer med insatsen kontaktfamilj. Av dessa har 50 familjer och 30 barn intervjuats, dessutom har socialsekreterare till 50 familjer intervjuats. Rapporten visar att familjerna hade till övervägande del svaga nätverk och/eller allvarlig social problematik. Ekonomiskt bistånd var den enda hjälp förutom kontaktfamilj som familjerna hade. Föräldrarna såg främst insatsen som avlastning och ville inte att kontaktfamiljen skulle uppfostra deras barn. Kontaktfamiljen betraktades endast undantagsvis som en integrerad del av det egna nätverket.

Uppskattningsvis två tredjedelar av föräldrar, barn och socialsekreterare var nöjda med biståndet medan så gott som alla kontaktfamiljer var nöjda med sin insats. I rapporten framgår även att barnen var oklara över varför de hade en kontaktfamilj och att de ansåg att kontaktfamiljen främst var till för att avlasta föräldern.

Ytterligare en FOU-rapport har skrivits av **Karin Lindén** (2001) ”*Kontakt på kontrakt*” där hon redogör för vilken betydelse kontaktfamiljen haft för några barnfamiljer i Botkyrka kommun. Studien består av två delar, en kvantitativ del där kontaktfamiljsverksamheten på socialtjänstens familjeenhet i Botkyrka kommun kartläggs, och en kvalitativ del med intervjuer och samtal med barn, deras föräldrar och deras socialsekreterare. Rapporten visar att kontaktfamiljen blivit ett viktigt stöd för såväl barnen som deras föräldrar. För samtliga barn i studien verkar det som om kontaktfamiljen står för en varaktig och nära relation som både innehåller känslomässigt och praktiskt stöd. Kontaktfamiljerna har inte tagit över föräldrarnas roll utan de har blivit ett komplement till föräldrarna. Författaren framhåller att styrkan hos kontaktfamiljerna ligger i att just vara en resurs och ett stöd för både barn och vuxna i en situation där föräldrarna sviktar.

Det finns enbart en doktorsavhandling skriven om insatsen kontaktfamilj, ”*Familjebilder. Om klientfamiljer, kontaktfamiljer och idealfamiljer*” av **Margareta Regné**r (2006). I avhandlingen undersöks familjebilder i relation till insatsen kontaktfamilj. Författaren konstaterar att även om det finns skiftande familjebilder så är det fortfarande kärnfamiljen som är normen för kontaktfamiljsinsatsen. I avhandlingen ingår tre artiklar samt en rapport från 2003 med titeln ”*Ensamma föräldrar och vanliga familjer. En studie av insatsen kontaktfamilj inom socialtjänsten*”. Rapporten är författad av **Lisbeth Johnsson och Margareta Regné**r. I rapporten har föräldrar, kontaktfamiljer och socialsekreterare intervjuats, sammanlagt 57 djupintervjuer. De barn som får insatsen är inte intervjuade och inte heller barnen i kontaktfamiljerna. Huvudsyftet med studien var att studera ”det goda föräldraskapet” i jämförelse med modern familjeforskning. Ett annat syfte var att beskriva och analysera insatsen som sådan.

Det är stora skillnader mellan klient- och kontaktfamiljer beträffande de ekonomiska förhållandena, det sociala nätverket samt ensamt respektive delat föräldraskap. De hjälpbehov som framkommer är framförallt avlastning för föräldern men även barnets behov av en manlig förebild och ett utökat nätverk framhåll. Det framkommer också att hjälpen kan handla om att ”visa barnet hur en normal eller vanlig familj fungerar” och att barnet ”ska få se två föräldrar samarbeta och ställa upp för varandra”. Kärnfamiljen är fortfarande måttstocken för vad som anses som en ”bra familj”.

Författarna konstaterar att relationen mellan kontaktfamiljerna och föräldrarna framförallt var ”affärsmässig”. Det var viktigt för föräldrarna att slippa känna tacksamhetsskuld och de var nöjda med en så neutral relation som möjligt. Kontaktfamiljerna ville inte ha barnets föräldrar allt för nära inpå sig. De öppnar upp för att ta emot barnet men sluter därefter systemet.

I rapporten finns ett resonemang kring att skillnaderna mellan familjerna inte bör vara alltför stor. När föräldrarna och kontaktfamiljerna kunde se vissa likheter, trots att de uppfattade skillnaderna i livsvillkor, kunde insatsen fungera utifrån en ”respektfull jämlikhet” och då upplevdes insatsen som positiv och familjerna var överens om innehållet. Om familjerna inte var överens om likheter och skillnader kunde det innebära att barnen hamnade i att pendla mellan två skilda världar. Om man önskar att en påverkan ska ske mellan systemen krävs det en relativ öppenhet mellan systemen och där har socialtjänsten en viktig roll att fylla genom att hjälpa familjerna se likheter och öka förståelsen dem emellan.

Kontaktfamiljsinsatsen har ibland ansetts hindra pappornas kontakt med barnen men en av artiklarna i avhandlingen visar att kontaktfamiljsinsatsen snarare understödde än förhindrade pappornas deltagande och kontakt med sina barn (Regnér, 2006). Genom kontaktfamiljen blev mammorna stärkta, de fick ett förändrat handlingsutrymme och en annorlunda relation till barnens pappor. Författaren tycker sig märka att det i sin tur kunde leda till att umgänge mellan papporna och barnen förbättrades.

I rapporten visas vidare, genom intervjuer med föräldrar och kontaktfamiljer, att barnen deltog i mycket aktiviteter och att de fick många nya kontakter med andra barn men framförallt med andra vuxna. Föräldrarna betonade att det var viktigt att barnen trivdes i kontaktfamiljen och några beskrev att de ibland övertalade barnen att åka men att de inte tvingade dem. Föräldrarna talade om separationsproblem men menade att barnen trivdes när de väl kommit till familjerna. Författarna uppfattade att det var känsligt för föräldrarna att tala om vad barnen anser om att vara i sina kontaktfamiljer, då svaret väckte föräldrarnas dåliga samvete till liv över att insatsen främst var till för dem och inte för barnen.

Insatsens betydelse för barnen var enligt föräldrarna främst att de fick en lugnare mamma men också att de fick träffa andra vuxna och att de fick nya vänner och nya intressen. Någon förälder tog upp att barnet fått tålamod och fått lära sig gränser. En stor del av föräldrarna och socialsekreterarna var osäkra på insatsens betydelse för barnen. Socialsekreterarna såg positiva effekter som att barnet fick "vara barn", de fick en "trygg punkt", omväxling samt mindre tröttkörda föräldrar.

I studien konstateras det att det är oklart vem kontaktfamiljsinsatsen är till för och att insatsen i större utsträckning borde beviljas för hela familjen. Författarna konstaterar att kontaktfamilj är en av socialtjänstens mest populära insatser och de anser att den borde göras till en social tjänst för föräldrar som lever isolerade med sina barn.

En uppsats vill vi lyfta fram som ger en bra beskrivning av kontaktfamiljsinsatsen ur barnens perspektiv. **Agneta Nilsson** (2006) har i sin D-uppsats "*Insatsen kontaktfamilj - En studie av barn i kontaktfamilj via intervjuer av barn, socialsekreterare och genomgång av akter*" valt att undersöka hur några barn upplever insatsen kontaktfamilj, hur några socialsekreterare anser att biståndet kontaktfamilj ter sig ur barnens perspektiv samt via intervjuerna av socialsekreterarna och aktstudier undersöka hur barnens perspektiv tas tillvara i handläggningen kring kontaktfamiljsärenden.

Resultaten visar att barnen till stor del är positiva till insatsen kontaktfamilj som innebär ett tillskott av andra vuxna, en annan miljö och en möjlighet att avlastas ansvaret för oron hur den egna familjen har det. Författaren uppger att hon i barnens berättelser kan skönja en sorg, om barnens tillvaro hade sett annorlunda ut hemma så hade de inte behövt åka till en kontaktfamilj. I intervjuerna framkommer att barnen har viss förståelse för föräldrarnas situation och att de har svårt att påverka sin vistelse i kontaktfamiljen. Författaren framhåller att i intervjuerna och akterna blir barnens perspektiv inte alltid synligt.

5 Metod

5.1 Kvalitativ studie

Studien utgör en fallstudie utifrån kvalitativ metod där syftet är att genom intervjuer belysa frågeställningar ur den enskildes perspektiv. Det som studeras vid kvalitativ forskning är människors konstruktion av verkligheten och hur de upplever världen (Merriam, 1994).

I vår fallstudie försöker vi fånga och skildra ungdomarnas upplevelse av sin verklighet. Det är en beskrivning av en verklighet som ligger bakåt i tiden. De intervjuade är vid intervjutillfället unga vuxna som berättar för oss om den tid under uppväxten som de hade kontaktfamilj.

Fallstudien har en induktiv ansats. I en renodlad induktiv studie finns inga behjälpliga teorier att tillgå när studien startar. Det handlar mer om process, innebörd och förståelse, *”En interaktiv och flexibel process där metoden används till att pröva, finslipa eller utvidga existerande teorier.”* (Merriam, 1994, s.73)

5.2 Urval och genomförande

Vi har valt att intervjua tio ungdomar i Jönköpings kommun som beviljats insatsen kontaktfamilj enligt socialtjänstlagen. Intervjuerna handlade om deras upplevelser av att ha varit i kontaktfamilj. Studien avser ungdomar som är födda 1981 till 1988, som vid intervjutillfället var 18-25 år. Anledningen till att vi valde denna åldersgrupp är att de uppnått en viss mognad och då kan reflektera över sin barndom. Även om de intervjuade är vuxna enligt lagens mening valde vi att använda benämningen ungdomar i studien.

Urvalet inhämtades från Jönköpings kommuns socialregister och avser barn som hade kontaktfamiljsinsats 1998-01-01 och som haft insatsen i mer än två år. Familjerna var vid denna tid bosatta i Jönköpings kommun. Urvalet var troligtvis ett positivt urval i den bemärkelsen att kontaktfamiljsinsatsen hade pågått i mer än två år. Ett antagande som vi gör är att om kontaktfamiljsinsatsen inte skulle ha fungerat bra skulle insatsen ha avslutats tidigare.

En assistent i kommunen bidrog med att via socialregistret ta fram en lista på samtliga ungdomar som stämde med kriterierna. Det visade sig vara 50 personer, varav 21 var pojkar (42 %) och 29 flickor (58 %). Detta stämmer inte med riksgenomsnittet som är 55 % pojkar och 45 % flickor.

Varje ungdom nummerades och assistenten ombads slumpmässigt lotta vilka ungdomar som skulle ingå i studien. Dessa ungdomar fick ett brev från oss där vi informerade om vår studie och frågade om de ville delta (bilaga 1). För att bygga på relationen tog vi hjälp av kollegor som hade kännedom om ungdomarna. De skickade ut brev där de beskrev vårt projekt och till detta fogades ett följebrev som var formulerat av oss, där ungdomarna blev tillfrågade om de ville delta i studien (bilaga 2). Ungdomarna erbjöds även möjlighet att kontakta oss direkt. Kollegorna ringde upp ungdomarna efter en vecka för att höra om de ville delta. De ungdomar som ville delta kontaktades sedan av oss via telefon då vi bokade tid för intervju.

Anledningen till att vi bad kollegorna skicka ut breven var att vi tyckte att det var en fördel att det blev en socialsekreterare som ungdomarna hade träffat som kontaktade dem. Vi antog att ungdomarna då skulle få en större frihet att ställa frågor och kunna tacka nej till att bli intervjuade.

Våra kollegor kunde vid samtalet även informera om vår studie och på så sätt avdramatisera intervjun. Samtidigt var vi medvetna om att den tidigare relationen kunde innebära att ungdomarna hade svårare att tacka nej till att delta i intervjun.

Tre av de 18 ungdomarna som kontaktades, hade inte vid detta tillfälle kontakt med en socialsekreterare som kände till dem. En socialsekreterare på det område där ungdomen tidigare varit aktuell skickade då ut breven till dem. De två första intervjuerna som genomfördes var provintervjuer, vilka gjordes för att se hur ungdomarna reagerade och svarade an på frågorna. Dessa två ungdomar tog vi själva kontakt med eftersom vi kände dem sedan tidigare.

5.3 Avgränsningar

Av de 50 ungdomarna som ingick i populationen valde vi bort två ungdomar där insatsen övergått till bistånd enligt ”Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade” (LSS). Ungdomarnas funktionshinder var enligt socialsekreterarna ett hinder för att kunna genomföra en intervju. För sex ungdomar hade kontaktfamiljsinsatsen övergått i familjehemsvård, vilket innebar att de utvecklat en annan relation till de aktuella familjerna än när de var kontaktfamilj.

5.4 Bortfallsanalys

Av de 50 ungdomarna i populationen var det, som nämndes ovan, 18 ungdomar som kontaktades. Av dessa 18 ungdomar var det sju ungdomar som valde att inte delta och en ungdom som vi inte fick kontakt med. Av de sju som valde att inte delta var det tre ungdomar som sa nej direkt. Skälen till att dessa ungdomar tackat nej är oklart. De andra fyra ungdomarna var positiva till att bli intervjuade och vi bokade tider med dem men de uteblev från intervju-tillfällena. Av de 18 ungdomarna var det således 8 ungdomar som av olika skäl inte kunde intervjuas, därmed återstod 10 ungdomar som var villiga att ingå i studien.

Vi kontaktade de fyra ungdomarna på nytt, de tackade då nej, trots att vi försökte att tillgodose deras önskemål vad gäller tid och plats. Anledningen de angav till att de tackade nej var att de hade ont om tid på grund av arbete, nyligen blivit förälder eller bodde långt bort från Jönköping. Men det kunde givetvis också vara så att de hade haft svårt att tacka nej till de socialsekreterare som de tidigare i sitt liv haft en kontakt med.

Ungdomarna lottades ur hela populationen, utan tanke på jämn könsfördelning vilket fört med sig en snedfördelning mellan könen. Det är två pojkar och åtta flickor som ingår i studien. Vad gäller bortfallet så har vi funderat på om det har med kön eller ålder att göra, men vi har inte funnit några sådana samband. Den ungdom vi inte fick kontakt med hade flyttat från kommunen. Socialsekreteraren skickade brev till ungdomens aktuella adress och försökte även att ringa vid ett flertal tillfällen, utan något resultat.

Utifrån vår egen förförståelse, där vi trodde vi skulle stöta på motstånd mot att delta i studien, då kontaktfamiljsinsatsen var avslutad sedan ibland flera år, blev vi överraskade över att bortfallet inte varit större. Av de sju ungdomar som tackat nej är det enbart tre ungdomar som direkt har avböjt att delta i vår studie. De fyra ungdomar som först tackade ja, uppgav olika anledningar till att inte delta i studien, om det fanns ytterligare anledningar vet vi inte heller så mycket om. Vi tror inte att ungdomarna i någon större utsträckning påverkats av oss i beslutet att delta, utan att det egna valet att delta eller inte delta ändå varit det som varit mest ledande för ungdomarna. Vi kan också fundera över om de ungdomar som vi inte har intervjuat skulle ha haft andra upplevelser och varit mer kritiska till insatsen kontaktfamilj.

5.5 Intervjuer, bearbetning och analys

Intervjuerna genomfördes under perioden mars till i början av juli 2007. Vi gjorde fem intervjuer var och träffade nio av ungdomarna för intervjuer i socialtjänstens lokaler. En ungdom intervjuades hemma i sin lägenhet. Samtliga ungdomar hade möjlighet att påverka var de helst ville bli intervjuade. Före intervjun blev ungdomarna uppringda av en socialsekreterare som informerade om studiens upplägg. Dessutom informerade vi om upplägg och innehåll i samband med att intervjun inbokades via telefon. De informerades då också om att det var frivilligt att delta i studien.

Vid intervjutillfället informerades alla ungdomarna på nytt muntligt om vilka områden våra frågor rörde sig om för att de även då skulle kunna ta ställning till om de ville vara med i studien eller inte. Hälften fick i samband med intervjun lämna ett informerat samtycke (bilaga 3) dvs. ett skriftligt samtycke till att delta i intervjun. De resterande ungdomarna lämnade det skriftliga samtycket i efterhand, eftersom vi glömde det vid intervjutillfället.

Intervjuerna varade mellan drygt en timme till knappt två timmar, de flesta intervjuerna tog en och en halv timme. Intervjuerna spelades in på en iPod, där de också sparades. Den tekniska utrustningen fungerade bra och respondenterna hade ingenting emot att bli bandade. De två första intervjuerna var provintervjuer som vi gjorde för att testa våra frågor och se hur ungdomarna svarade an. Vi ville också ta reda på om vi fick svar på våra frågeställningar. Det resulterade i att vi gjorde en del justeringar i intervjuguiden och fokuserade våra frågor mer på kontaktfamiljsinsatsen och mindre på ungdomens problem och livssituation när insatsen inleddes.

Vid intervjun använde vi oss av en intervjuguide (bilaga 4) indelad i frågeområden som var kopplad till våra frågeställningar. Intervjuguiden innefattade även mer precisa frågor. Syftet var att garantera att samma frågor behandlades av oss båda, då vi genomförde intervjuerna var och en för sig. Vi har försökt att vara följsamma i samtalen med ungdomen för att de ska få möjlighet att berätta sin historia. Det var en balansgång att följa intervjuguiden och samtidigt vara följsamma i intervjusituationen. Under intervjun ställde vi uppföljningsfrågor för att på det sättet svara an på och följa upp om vi uppfattat ungdomarnas berättelser riktigt (Svensson & Starrin, 1996).

Efter intervjuerna skrev vi ut samtalen ordagrant. Det innebar att vi lyssnade igenom intervjuerna flera gånger för att uppfatta varje ord av ungdomarnas berättelser. Vi noterade även suckar, skratt och tankepausar. En ordagrann utskrift av en inspelad intervju ger den bästa grunden för en analys (Merriam, 1994).

För att kunna analysera och tolka den information vi hade fått i intervjuerna valde vi att utarbeta kategorier i form av teman. Att utveckla teman innebär att man måste leta efter regelbundenheter och företeelser som återkommer i informationen (Merriam, 1994). Utifrån de teman vi utarbetade sammanförde vi informationen från varje intervju under respektive tema.

Det material som framkom ur intervjuerna med ungdomarna har vi sorterat under olika rubriker. Inledningsvis sorterades resultaten utifrån rubriker som rör frågeställningarna i studien. Vi har också beskrivit de intervjuade ungdomarna, kontaktfamiljerna och omfattningen av insatsen. I den senare delen av uppsatsen använde vi rubriker som anknöt till de teman som vi hade utarbetat och fann intressanta i berättelserna. En del resultat framkom som vi inte explicit frågade om, det handlade om moderskap, faderskap och synen på familjebilder. Dessa teman framträdde extra tydligt i berättelserna och de valde vi också att lyfta fram under ett särskilt avsnitt. Materialet under de olika rubrikerna analyserade vi parallellt med att vi redovisade resultaten. För att fördjupa förståelsen har vi anknutit resultaten till teorier och vetenskaplig forskning.

5.6 Etiska överväganden

Innan studien startade tog vi kontakt med nämndskansliet inom Jönköpings kommuns socialförvaltning för att få ett godkännande att ta del av sekretessbelagda uppgifter rörande personer som varit/är aktuella inom individ- och familjeomsorgen. Ett medgivande lämnades och vi fick skriftligen förbinda oss att behandla materialet respektfullt.

Forskningen har bedrivits inom Jönköpings kommun, den kommun vi själva arbetar i. Att forska i sin egen kommun kan vara komplicerat då man t.ex. kan ha kännedom om familjerna sedan tidigare och kollegerna kan känna sig granskade. De ungdomar som ingick i vår studie hade ingen pågående kontaktfamiljsinsats. I de få fall där någon av oss hade viss kännedom om familjerna, genomförde den av oss som inte hade kännedom om familjen intervjun. Detta gällde inte våra två provintervjuer, där vi kände ungdomarna sedan tidigare.

Ungdomarnas anonymitet värderade vi högt. De delade generöst med sig av sina upplevelser till oss och vi ville inte riskera att missbruka det förtroende som de gav oss. Under det kapitel som handlar om ungdomarnas livssituation beskrev vi ungdomarna som grupp, inte som enskilda personer. Vid utskriften av intervjuerna avidentifierade vi ungdomarna och ändrade namn samt andra uppgifter som kunde identifiera dem. Det var inte möjligt att avidentifiera undersökningskommunen eftersom det i studien framgår att vi forskat i vår egen kommun, vilket vi tyckte var viktigt att redovisa. Det innebar att vi var extra noga med att det inte skulle vara möjligt att identifiera intervjupersonerna.

Som familjehemssekreterare hade vi en förförståelse inom forskningsområdet. Med förförståelse menar vi den kunskap och erfarenhet som vi har om kontaktfamiljer, som kan påverka forskningsprocessen. Risken fanns att vi trodde oss veta svaret och inte ställde frågorna tillräckligt nyfiket. Vår förförståelse kunde också göra det lättare att se problem och mönster i intervjuerna genom att vi hade erfarenhet av kontaktfamiljsinsatsen. När vi genomförde intervjuerna kändes det ändå nytt och spännande att göra dessa intervjuer. Vår förhoppning är att vi har varit tillräckligt lyhörda och att vårt intresse för ungdomarna påverkat intervjuerna i positiv riktning.

5.7 Redigering av citat

I resultatredovisningen citerades ungdomarna under fingerade namn för att de inte skulle bli igenkända. Alla orter, stadsdelar och namn på personer ändrade vi samt andra uppgifter som kunde innebära att ungdomarna blev igenkända. Citaten har vi till viss del redigerat för att öka läsförståelsen, men vi var noga med att inte ändra innebörden i citaten. Ord som alltså, liksom, sådär samt upprepningar, tog vi ibland bort, såvida de inte ändrade innebörden i citaten. När vi utelämnade några ord eller meningar i ett citat markerade vi detta med flera punkter (...). Citaten i löpande text skrevs med kursiv stil medan övriga citat hade vanlig stil. För att markera att det var intervjuaren som talade markerade vi detta genom att använda kursiv stil. Ibland gjorde vi förtydliganden av texten för att öka läsförståelsen och då skrev vi kommentaren inom parentes.

5.8 Validitet

Validitet handlar om i vilken utsträckning studien undersöker det den är avsedd att undersöka (Kvale, 1997). I vilken mån resultaten stämmer överens med verkligheten (Merriam, 1994). Att validera är att kontrollera, teoretisera och ifrågasätta. Forskaren ska kunna redogöra för hela forskningsprocessen och ha en relevant teoretisk bas för sina slutsatser samt vara självkritisk till sina metoder (Kvale, 1997).

Vi har tydligt redogjort i metodavsnittet för hur studien har genomförts och vilka ställningstaganden som gjorts under studiens gång. De teoretiska utgångspunkterna redovisade vi under ”teoretiska utgångspunkter” och i analysen, samt vilka resonemang som vi förde kring dessa. De resultat som framkom jämförde vi med resultat från andra studier och den forskning som fanns på området. Det faktum att vi var två intervjuare som granskade varandras intervjuer kan också ha inneburit att arbetet blivit mer genomlyst.

Vår handledare, Margareta Regnérs roll i detta avseende var också viktig och borde nämnas då hon skrivit en doktorsavhandling inom området kontaktfamiljer.

5.9 Reliabilitet

Reliabilitet handlar om i vilken utsträckning en undersökning kan upprepas och då ge samma resultat (Merriam, 1994). Den handlar om forskningsresultatets tillförlitlighet (Kvale, 1997). För att uppnå en högre reliabilitet är det därför viktigt att noggrant dokumentera forskningsprocessen så att andra forskare kan studera processen och kontrollera resultatet.

Att upprepa intervjuerna och komma fram till samma resultat är inte möjligt. Även om man skulle intervjua samma respondenter så skulle de inte svara på samma sätt vid nästa tillfälle på grund av att det kan ha skett en påverkan eller inläring (Wallén, 1996). För att det ska vara möjligt att granska undersökningen dokumenterade vi hur vi gick tillväga under våra intervjuer och bifogade intervjuguiden som bilaga. Vår handledare granskade våra provintervjuer och gav oss värdefulla synpunkter inför de fortsatta intervjuerna om att bland annat undvika frågor som kunde uppfattas som ledande.

5.10 Generaliserbarhet

En studies generaliserbarhet handlar om i vilken utsträckning dess resultat går att tillämpa eller överföra till andra situationer än de undersökta. Kvalitativa studier är till sin natur inte generaliserbara (Kvale, 1997). Många forskare anser att det inte går att generalisera om man inte använder sig av traditionella forskningsmetoder. De menar att det i en fallstudie endast går att få en större helhetsförståelse för individuella fall men att det likväl är svårt att generalisera. (Kvale, 1997)

I vår studie ingick endast tio intervjuer, vilket i sig var ett för litet material att dra generella slutsatser ifrån. I intervjuerna försökte vi hitta gemensamma drag och teman, likheter och olikheter som kunde ge ökad förståelse och tillföra kunskap kring ungdomars upplevelser av sin vistelse i en kontaktfamilj.

Inom forskningen diskuteras ofta generaliserbarheten även i kvalitativa studier. När det gäller generaliserbarheten baserar sig inte kvalitativa metoder på statistiskt urval som vid kvantitativa studier. Den baserar sig i stället på den förmodan att de begrepp och den teori man kommit fram till i sin studie på ett förnuftigt sätt kan ”appliceras på liknande situationer och personer som det ursprungligen grundades på” (Svensson, 1996, s.215).

Vid en genomgång av andra studier kunde vi ta del av deras resultat och därigenom konstaterade vi att de till stora delar liknade de resultat som framkom i vår studie. Därmed styrktes vårt antagande om en generaliserbarhet i vårt material. Liksom andra forskare (Merriam, 1994) anser vi att det till sist ändå är läsaren eller den som använder sig av forskningen som kan besluta om resultaten är användbara eller inte.

6 Redovisning av intervjuerna samt analys

I kapitlet redovisas och analyseras materialet från de tio intervjuade ungdomarna. I de första avsnitten redovisas materialet utifrån de frågeställningar som finns i studien. Vi beskriver också de intervjuade ungdomarna, kontaktfamiljerna samt omfattningen av insatsen. I den senare delen av kapitlet anknyter vi materialet till olika teman som varit återkommande och som vi särskilt vill belysa.

6.1 Vilka är de intervjuade ungdomarna?

I studien intervjuas totalt tio ungdomar, åtta flickor och två pojkar, som samtliga är födda i Sverige. Åldersfördelningen är jämt fördelad i åldrarna 18 till 25 år. Vid intervjutillfället bor samtliga av ungdomarna förutom en i Jönköpings kommun. Av ungdomarna är det tre som har arbete inom industri- och lagerarbete. Fyra av ungdomarna studerar inom den vanliga gymnasieskolan eller på vuxengymnasium. Det är ett par ungdomar som deltar i arbetsmarknadsåtgärder. Ekonomiskt sett uppger sex av ungdomarna att de klarar sig ganska bra. Det är tre ungdomar som har ekonomiskt bistånd (socialbidrag) och en som enbart har studielån, dessa fyra säger sig ha en mer ansträngd ekonomi.

En av ungdomarna bor kvar hemma hos sina föräldrar i deras villa medan de övriga har flyttat hemifrån och bor i egen lägenhet. Tre ungdomar är sammanboende och sju är ensamstående. Två av flickorna är mammor till barn under två år. En av dem är ensamstående mamma och den andra sammanbor med barnets far. Två av ungdomarna är syskon som under en kortare tid var i samma kontaktfamilj men som därefter har haft olika kontaktfamiljer. En annan ungdom var jourplacerad en månad i sin kontaktfamilj efter det att kontaktfamiljsinsatsen upphört.

6.2 Ungdomarnas livssituation när insatsen inleddes

För att läsaren ska få en överblick vill vi här belysa de viktigaste delarna av ungdomarnas beskrivning av sin livssituation under tiden de hade kontaktfamilj. I senare avsnitt kommer vi att utveckla speciellt deras bilder av sina ursprungsfamiljer och den betydelse de lägger i föräldrarnas roll för dem under uppväxten.

Ungdomarna tillfrågades hur deras livssituation såg ut när de fick kontaktfamilj. Med livssituation menar vi såväl bostad som ekonomiska förhållanden men också familjeförhållanden och andra förhållanden som exempelvis skola och fritid.

Vid tiden för kontaktfamiljsinsatsen bodde samtliga ungdomar med sin mamma i lägenhet och åtta av dessa mammor var ensamstående. Ekonomin beskrivs som ansträngd i samtliga familjer. Flera av ungdomarna är osäkra på hur mödrarnas arbetssituation verkligen var, vilket gör att ungdomarna ger en diffus bild av mödrarnas sysselsättning. Det som framkommer är att drygt hälften av mödrarna hade arbete, några var arbetslösa och några var sjukskrivna eller hade sjukbidrag. I studien framgår det att ingen av ungdomarna bodde med sin biologiska pappa vid den tiden då de fick kontaktfamilj och det har så förblivit. Fyra av dem beskriver att de hade en sporadisk kontakt med sina pappor under uppväxten.

Ingen av ungdomarna beskriver att papporna står dem nära eller att de har en regelbunden och god kontakt idag. Två av ungdomarna hade styvfäder vilka de hade blandade erfarenheter av.

Vi frågade ungdomarna hur de hade det i sin familj när de fick kontaktfamiljsinsatsen. Majoriteten av ungdomarna beskriver, mer eller mindre, allvarliga påfrestningar i familjen som t.ex. vårdnadskonflikter, relationsproblem, fysiska/psykiska sjukdomar, övergreppsproblematik, spelberoende, samt att en förälder har avlidit. Drygt hälften av ungdomarna uppger att någon förälder eller styvförälder hade missbruks och/eller psykiska problem. Mammorna hade dessutom en dålig ekonomi och hade gått igenom en eller flera separationer. Genomgående berättar alla ungdomar om att deras mammor hade en ansträngd situation.

På frågan om det fanns något i familjen som de inte vill ska finnas i deras familj i framtiden tar ungdomarna upp skilsmässa, dålig ekonomi, konflikter och pappans frånvaro som inte

önskvärt. En ungdom tar upp att mamman varit för djupt religiös och tvingat på henne sin tro. Ett par ungdomar tar upp att de vill ge sina barn en något annorlunda uppfostran.

Men bilden är inte entydigt negativ. Samtliga ungdomar uppger att det också funnits det som varit bra under deras uppväxt. De nämner särskilt stödet från sina mammor, gemenskapen i familjen och syskonens betydelse som viktigt. Hedda tycker att det varit bra att hon fått lära sig att klara sig själv, vara ekonomisk och att sätta värde på saker. Ett annat exempel är Beatrice som trots påfrestningar under sin uppväxt (mobbing) genom en positiv livssyn gått vidare i livet. Hon uttrycker det så här:

”Alltså jag har blivit ödmjuk mot allt och alla. Jag har blivit ödmjuk mot livet att man inte ska ta det för självklart... Så idag har jag inga problem att möta folk i min ålder. Jag kan stå och redovisa för trettio personer i min ålder utan att vara kallsvettig och må jättedåligt... Det är alltså min mamma som peppat mig väldigt mycket, utan henne hade jag inte stått här idag.”

Beatrice

Relationen till syskonen beskriver ungdomarna ibland som en konkurrensrelation eftersom mammorna haft svårt att ständigt tillgodose alla barnens behov. Ungdomarna beskriver också relationen som en källa till mycket glädje. De uppger att syskonen många gånger utgör ett stöd och att de också var lekkamrater som de skojar och busar med. Det är åtta av ungdomarna som vuxit upp med syskon. Gösta beskriver det så här: ”*Vi har ju alltid varit många syskon så man har ju alltid haft någon man kan retas med, haha*”.

När ungdomarna ska beskriva sig själva som barn vid tiden när de fick kontaktfamilj och även hur de sedan varit under uppväxten beskriver hälften av ungdomarna att de var småbusiga, livliga, bråkade med syskon och ville bestämma. Fyra ungdomar beskriver sig som lugna eller snälla. En ungdom beskriver sig själv som jobbig, det var mycket bråk i skolan och med brodern. Av dessa ungdomar var det tre som beskriver att de inte mår bra, två ungdomar hade kontakt med BUP (Barn och ungdoms psykiatri), där de uppger att de fick en bra hjälp.

På frågan om hur ungdomarna upplevde skolan beskriver de flesta av flickor att de tyckte om skolan under tiden på lågstadiet. De beskriver att det var kul på rasterna, de fick lära sig mycket och läraren var en viktig person. Pojkarna är inte lika positivt inställda till skolan men de har ändå slutfört sin skolgång. En av pojkarna har haft stora problem i skolan och har varit i behov av mycket hjälp. Högstadietiden beskriver de flesta som en jobbig period. Några av ungdomarna berättar att de blivit mobbade i skolan och ett par beskriver koncentrations-svårigheter.

”Jag tyckte det var roligt att gå till skolan och att träffa min lärare. Hon frågade jämt hur det var och hon kramade alltid mig. Vi hade en sådan tankebok, eller vad det heter. I den kunde man skriva till henne hur man hade det och så. Sedan svarade hon tillbaka som ingen annan fick se. Jag har dom böckerna kvar.” *Anna*

Sin fritid beskriver ungdomarna som positiv och tämligen oproblematiske. De berättar om att de spelade hockey och handboll, att de red, deltog i scouter och unglottor. Ungdomarna var tillsammans med kompisar och syskon och de byggde kojor och hoppade twist.

Sammanfattningsvis visar ovanstående beskrivning att det är en mångfacetterad bild ungdomarna ger av sin livssituation. De beskriver i några fall en ganska allvarlig social problematik men ger också glada och ljusa bilder, framför allt av sina nära relationer, men också av den yttre situationen som exempelvis skolan, fritiden och kompisar. Andersson & Bangura Arvidsson (2001) beskriver i sin kunskapsöversikt att det inte framkommer att barnen själva har problem utan att det är mammorna som har sociala och/eller psykiska

problem av olika slag. I vår studie kan vi i vissa fall konstatera att såväl ungdomarnas mammor som pappor har en egen problematik. Det framkommer också i vår studie att några av ungdomarna beskriver att de själva inte mår bra och de beskriver även en del skolproblem. För flertalet av ungdomarna var dessa problem inget som varade under hela uppväxten, de berättar att det främst var under en jobbig period.

6.3 Anledningen till kontaktfamiljsinsatsen

I detta avsnitt kommer vi att beskriva vilka förklaringar ungdomarna fick av föräldrar och socialtjänsten vad gäller anledningen till att de fick en kontaktfamilj, ungdomarna berättar också hur de uppfattade att mammorna kände sig inför att lämna bort sina barn. Vi är också intresserad av att höra hur ungdomarna tänkte som barn och vad de tänker idag om anledningen till insatsen.

När vi jämför dessa svar, vilka förklaringar de fått, vad de tänkte som barn och hur de tänker idag så är det inga större skillnader på de svar som de uppger. De säger samtliga att den förklaring de fått från andra stämmer med vad de själva anser är anledningen till kontaktfamiljsinsatsen. Flera av ungdomarna kom till sina kontaktfamiljer som små barn och de kommer inte ihåg vilka anledningar som angavs vid den tiden. De har som äldre tagit till sig olika förklaringar, framförallt från sina mammor.

Samtliga ungdomar, förutom en, uppger att anledningen till insatsen var att deras mammor behövde avlastning. Mammorna var trötta och orkade inte med sin situation. Beatrice säger: *"Mamma behövde vila upp sig, hon var ensamstående."* Det framgår även i andra rapporter att föräldrarna främst såg insatsen som avlastning (Sundell et al, 1994) och att även barnen såg att mammans behov av avlastning, lugn och ro och avkoppling var ett vanligt motiv till att de hade en kontaktfamilj (Andersson & Bangura Arvidsson, 2001).

Mammornas behov av avlastning kunde till exempel bero på att ungdomarna hade krävande yngre småsyskon. Relationen med barnens fäder och styvfäder kunde vara påfrestande på grund av konflikter eller att männen hade alkohol- och/eller psykiska problem.

"Han (pappa) har psykiska problem så att mamma fick inget stöd ifrån honom och sen hade han tårt på henne länge, så att hon inte orkade riktigt då." *Jonna*

"Ja min lillebrors pappa, vi har inte samma pappa, misshandlade min mamma rätt mycket och hade alkoholproblem och mamma hade det rätt jobbigt." *Iris*

Hälften av ungdomarna tar upp att mammornas eget mående kunde spela in. Jonna berättar: *"Det var ju mammans mående, hon orkade ju inte riktigt själv, och så. Det var ju kämpigt att vara ensam och om man dessutom inte mår bra då blir det lätt för mycket"*.

Den ungdom som uppgett andra orsaker än avlastning för mamman svarade att det handlade om att hon och brodern skulle få en manlig förebild. Hedda beskriver: *"Det var väl för att vi inte hade någon pappa, att vi skulle få en manlig förebild... Ja, och sen kom ju Gun på köpet och det var inget negativt"*.

Ungdomarna kunde också se andra anledningar till att de fick en kontaktfamilj. En ungdom tar upp temat "normal" familj, ett tema som vi kommer att behandla längre fram i rapporten. Några av ungdomarna betonade att de för egen del behövde en kontaktfamilj. Frida berättar: *"Det var ju liksom avkopplande för mig att få komma iväg också... med en förälder, man får inte den uppmärksamhet som man behöver, utan det är skönt att få komma iväg"*.

Det är ingen av flickorna som uppger att anledningen till att de fick kontaktfamilj handlade om deras eget beteende. En flicka säger dock att hon var "lite småbusig" och en att hon och bröderna var lite jobbiga. En av pojkarna i undersökningen betonade att anledningen till insatsen var hans eget beteende. Eskil berättar: *"Då var jag väldigt stökig och min lillebror och jag bråkade jämt." "Ja, min lillebror retade mig men jag kunde inte retas tillbaka, jag slogs tillbaka, jag var väldigt aggressiv"*.

Regné (2006) beskriver att det väckt starka känslor och skuldkänslor hos mammorna när de lämnat bort sina barn till främmande människor för att kunna tillfredsställa egna behov. Mammorna har genom rationaliseringar minskat skuldkänslorna t.ex. att om de mår bra och orkar mer så mår också barnet bättre. Liknande resonemang förekommer även i vår studie. Beatrice beskriver: *"Det är mycket lättare att känna att hon kan vara hundra procentig mamma om hon inte har mig hela tiden"*.

Ungdomarna har också andra argument som försvarar att deras mammor behövt avlastning. Cissi berättar: *"För jag anser inte att man är en dålig förälder om man lämnar bort sitt barn ibland"* Jonna har andra argument: *"Det är ungefär så som att om man är skilda så har den ena föräldern var annan helg och så, det är ungefär samma sak."*

Ungdomarna har i samtliga fall stor förståelse för sina mammors behov av avlastning och det finns ingen direkt kritik gentemot mödrarna för detta. Tvärtom har de lyft fram sina mammor som personer som kämpat och velat sina barn väl. Vi tycker att citaten nedan på ett bra sätt beskriver två ungdomars tankar om sina mammor.

"Jo, så som jag fattat, så ville hon verkligen göra så gott hon kunde. Jag kan förstå att det är jättejobbigt att bli lämnad med två barn också... Att jag hade mamma, jag menar mamma var ju mitt allt" Cissi

"Ja, hon ställde upp väldigt mycket på mig i och med att jag bråkade så mycket i skolan. Det funkade inte för mig i skolan, det var mycket min mammas förtjänst att jag klarade mig i skolan." Eskil

Vi frågade ungdomarna hur de tror att familjen, främst mammorna, kände sig när barnen åkte iväg till kontaktfamiljen. Majoriteten av ungdomar beskriver att mammorna hade dubbla känslor till att barnen åkte till en kontaktfamilj. Mammorna tyckte dels att det var skönt att få egen tid, dels att det var svårt att lämna bort sina barn. Andra beskrivningar var att mammorna var nöjda så länge barnen inte hade något emot att åka och att mammorna var glada när de kom tillbaka.

"Jag kan väl tänka mig att hon både var glad och ledsen över det. Hon såg ju att jag trivdes där, så då blev hon ju givetvis glad över det. Men sen så kanske det var lesset för henne att hennes dotter åker iväg, men så får hon ju avkoppling eller avlastning. Så det var nog både delat där." Frida

En del ungdomar beskriver att de åkte tillsammans med sina syskon till kontaktfamiljen eller att syskonen hade egna kontaktfamiljer som de åkte till. Andra ungdomar berättar att syskonen var avundsjuka och också ville ha en kontaktfamilj liknande deras.

Sammanfattningsvis konstaterar vi att ungdomarna till stor del accepterat de förklaringar som de fått kring anledningen till att de fick en kontaktfamilj. Majoriteten framhåller mammornas behov av avlastning som den huvudsakliga anledningen.

Regnér (2006) skriver i sin avhandling att det praktiskt taget alltid är behovet av avlastning som är det uttryckta hjälpbehovet och att de frånvarande fäderna och bristen på kontinuerligt stöd från det egna nätverket gör att de ensamma mammorna inte har någon tid för sig själva, vilket i sin tur ofta leder till isolering. Andra hjälpbehov är att kunna ägna mer tid till de andra barnen i familjen, särskilt om ett barn är mer krävande. Det finns också en önskan att se hur en normalfamilj fungerar där föräldrarna håller ihop och hjälps åt. Behovet av manliga förebilder har också lyfts fram kopplat till enbart pojkar.

I vår studie ser vi att samtliga av dessa hjälpbehov har lyfts fram. Ungdomarna nämner också behovet av andra förebilder, att få uppleva en "normal familj" samt att de för egen del behövde insatsen. I det fall där anledningen var behovet av att få en manlig förebild handlar det i vår studie om en flicka medan det i Regnérs studie enbart var pojkar.

Vi tycker oss märka att ungdomarna är medvetna om mammornas dubbla känslor i att behöva lämna bort sina barn för att få egen tid. I Johnsson & Regnérs rapport framkommer att mammorna har starka skuldkänslor över att behöva lämna bort sina barn. Ungdomarna i vår studie är vid intervjutillfället inte kritiska till sina mammors beslut att ta emot hjälp i form av kontaktfamilj. Vi funderar över om mammor som har kontaktfamiljsinsats skulle bli mindre skuldtyngda om de var medvetna om hur ungdomarna i vår studie tänker.

6.4 Vilka är ungdomarnas kontaktfamiljer och hur var kontaktfamiljsinsatsen utformad?

Ungdomarna i vår studie har sammanlagt varit i arton kontaktfamiljer. De har själva valt att främst beskriva en av sina kontaktfamiljer. Huvuddelen av deras berättelser handlar om den kontaktfamilj där de varit längst tid, det vill säga deras sista kontaktfamilj. En ungdom var en lång period även i sin första kontaktfamilj och hon skildrar även denna familj mer ingående i sin intervju. Ungdomarnas berättelser handlar därmed i huvudsak om elva kontaktfamiljer.

Ungdomarnas beskrivning av sina kontaktfamiljer ger vid handen att åtta av kontaktfamiljerna hade två till fyra barn. En kontaktfamilj hade ett barn. Två kontaktfamiljer var barnlösa. En av dessa var en ensamstående kvinna och den andra ett barnlöst par. Förutom att vara kontaktfamilj var två av familjerna också familjehem. I ungdomarnas berättelser framkommer det att hälften av kontaktfamiljerna har en kristen livsåskådning och är aktiva inom olika församlingar samt svenska kyrkan. Mer än hälften av kontaktfamiljerna hade djur. Då flera av familjerna hade lantgård bestod djuren mestadels av kor, hästar, katter och hundar.

Kontaktfamiljerna var bosatta i tre olika kommuner i Jönköpings län och en kontaktfamilj var hemmahörande i Västra Götalands län. Den sist nämnda kontaktfamiljen är släkt med en av ungdomarna. Av kontaktfamiljerna var det nio som bodde i hus på landet eller i mindre samhällen. Ett par familjer bodde i lägenhet i Jönköpings tätort. Sex av familjerna drev lantbruk och några av dem hade också andra arbeten vid sidan av lantbruket som industriarbete eller lokalvårdare. Hälften av kvinnorna och en man i kontaktfamiljerna arbetade inom förskola, skola, vård och omsorg. Två av männen arbetade inom kyrklig verksamhet och två hade mer friare yrken. Två män och en kvinna arbetade som industriarbetare.

Av ungdomarna var det sex som inte kände sina kontaktfamiljer sedan tidigare men däremot var det ett par av deras mammor som kände till de blivande kontaktfamiljerna i förväg. I de fyra fall som familjerna var kända för ungdomarna innan insatsen, handlade det om en släktingfamilj, en dagisfröken samt i två fall om familjer som de lärt känna genom skolan, skolkamrater respektive syskonens nätverk.

När ungdomarna kom till kontaktfamiljen första gången var de i åldern en månad upp till 14 år gamla. Fyra av ungdomarna var i fem-sex års ålder och två i nio-tio års ålder. När insatsen avslutades var ungdomarna mellan 14 och 20 år gamla. Ungdomarna minns inte exakt hur länge de varit i familjerna eller hur gamla de var när insatsen inleddes vilket innebär att siffrorna inte är helt tillförlitliga.

Hälften av ungdomarna har enbart haft en kontaktfamilj. De andra ungdomarna har haft flera kontaktfamiljer. Två ungdomar har haft två kontaktfamiljer och tre ungdomar har haft tre kontaktfamiljer. I genomsnitt hade ungdomarna insatsen under cirka nio år. Det är fyra ungdomar som varit 3-4 år i sina kontaktfamiljer och sex ungdomar som varit 5-14 år. Fyra av ungdomarna åkte varannan helg till sin kontaktfamilj. De andra sex ungdomarna åkte var tredje eller var fjärde helg till kontaktfamiljen.

En helg betyder som regel att barnet lämnas till kontaktfamiljen på fredag och hämtas på söndag. Många av ungdomarna i vår studie uppger även att de vistades i kontaktfamiljen en vecka under sommaren och även ibland en vecka under vintern, på sportlovet. När ungdomarna blev äldre var det flera av dem som glesade ut besöken.

6.5 Vad var betydelsefullt och vilka svårigheter såg ungdomarna med kontaktfamiljsinsatsen?

I detta avsnitt kommer vi att beskriva vad ungdomarna gjorde i sina kontaktfamiljer. Vi kommer också att skildra vad ungdomarna tyckte var positivt samt vad de upplevde som negativt eller konfliktfyllt med att vara i kontaktfamiljen. Ungdomarnas möjlighet till att få ett större nätverk och tillgång till andra vuxna kommer att beröras under avsnittet.

Vad var bra i kontaktfamiljen?

Samtliga tio ungdomar beskriver positiva upplevelser av sin tid i kontaktfamiljen. När vi frågar ungdomarna vad som kunde ha varit bättre i kontaktfamiljen uppger ungdomarna att de är nöjda, deras kommentarer är att *"allt var bra"*, *"inget kunde ha varit bättre"*, *"de gjorde sitt bästa."* De ger livfulla beskrivningar dels av vad de själva gjorde när de var i kontaktfamiljen och dels av hur kontaktfamiljen påverkade dem.

På frågan om vad kontaktfamiljen gjorde bra svarar samtliga på olika sätt, att det var mycket kontaktfamiljerna gjorde som var bra för dem. Hälften av ungdomarna uppger dessutom att *"allt var bra"* i kontaktfamiljen. Det är framför allt att man lekte mycket i kontaktfamiljen som ungdomarna framhåller som positivt när de tänker tillbaka på sin vistelse. De berättar exempelvis som Iris att *"kontaktfamiljen alltid hade tid för oss och kunde leka."* Det som framskymtar i betydelsen av just leken är framförallt att man har upplevt att kontaktfamiljen tog sig tid. Men det var inte bara så att kontaktfamiljen tog sig tid till lek. Gösta säger exempelvis att kontaktfamiljen *"lyssnade alltid på en om man hade något att säga, det var aldrig så att de ignorerade en."* Dessa beskrivningar kan antagligen också ses som exempel på det som ungdomarna framhåller som särskilt positivt med att vara i kontaktfamiljen. Det är framförallt, säger flera, att få uppleva nya saker. Så säger till exempel Daniella, att det var viktigt att få uppleva *"andra saker än vad man vanligtvis gör hemma."*

Majoriteten av ungdomarna i vår studie beskriver mycket aktiviteter tillsammans med kontaktfamiljen. Det kunde vara t.ex. att meka med bilar, spela hockey eller fotboll, bada, spela biljard, lek och tältning i trädgården, leka cowboy och indianer med kontaktfamiljen och deras barn, lek med trolldag och lera samt baka med kontaktfamiljsföräldrarna.

Eskil uttrycker det så här: *”Vi gjorde alltså allt möjligt, vi var på motortävlingar tillsammans, han var ju också motorintresserad så vi gjorde allt möjligt.”* En flicka berättar om hur hon värdesatte kontaktfamiljsföräldrarnas kunskap om skog och natur. Hon berättar om hur de gick i skogen tillsammans och hur mamman och pappan i kontaktfamiljen kunde säga *”vad alla träd och blommor hette och dom kunde gräva upp rötter och säga, det här smakar lakrits.”*

Hälften av ungdomarna har varit på lantgård och de ger engagerade beskrivningar av livet på landet. De var delaktiga i mycket arbete på gården. Detta kunde vara allt från hushållsarbete som städning och tvätt till skötsel av djur och andra utesysslor. Två av ungdomarna tar dessutom upp att djuren som fanns i familjen var det bästa med att vara i kontaktfamiljen. Djur var deras huvudintresse redan innan insatsen tillsattes. Anna och Cissi berättar:

”Jag var nere i ladugården och ropade in kossorna och gick bakom dom och försökte skjuta på. Jag fick ta hand om kalvarna och de sög och slickade på mina händer och så katterna. Jag lärde mig att sätta på en sån där mjölkmaskin. Jag var med dem i ladugården på kvällen men nästan jämt på morgonen, då var jag morgonpig.”

”Det fanns ju så mycket eftersom dom hade en stor bondgård... Jag var mycket med i arbetet på gården. Jag fick ta hand om hästarna och hästarnas boxar, göra rent och mocka för de hade ju tjurar där med. Jag var mest husmor eller vad man ska säga. Jag fick ju hjälpa till mycket inne...de hade ganska oreda i huset. Det är ju ganska vanligt när man bor på landet, då har man så mycket att göra ute.”

Men det var inte alltid extraaktiviteter när ungdomarna kom till kontaktfamiljen. De gjorde det som familjen gjorde och ingick på så sätt i familjens vardagsliv. Frida uttrycker det så här: *” Det är ju inte alltid man gjorde något speciellt utan man var som en vanlig familj, jag ingick i deras familj när jag var där helt enkelt”.*

Ett par av ungdomarna beskriver en speciell känsla av frihet, när de kom till kontaktfamiljen. Gösta uttrycker det så här: *”Man blev på något sätt fri när man kom dit, inga förpliktelser, man slappnade av... ja man kunde göra vad man ville.”* Vi kan anta att känslan av frihet hos ungdomarna, beror en hel del på skillnaden mellan kontaktfamiljen och den egna familjens sätt att leva, vilket även bekräftas i Regnérs (2006) avhandling. Där poängterar författaren vikten av att barnet får möjlighet att känna trygghet, få lugn och ro samt ge barnen möjlighet till att vila sig från oron i det egna hemmet, när de kommer till kontaktfamiljen. Beatrice uttrycker det så här: *” Lägga sig på gräset. Jag har aldrig kunnat lägga mig på en gräsmatta, det gör man inte mitt i centrum, men det kunde jag göra där, bara lägga sig och sola eller vad som helst. Det var mer friare på något sätt”.*

I vår studie beskriver ungdomarna sällan intellektuella aktiviteter tillsammans med sina kontaktfamiljer men ett par ungdomar berättar att kontaktfamiljerna läste böcker för dem och tog med dem på teaterbesök. Iris berättar om hur imponerad hon var över att mamman och pappan i kontaktfamiljen hade så mycket kunskap om olika saker. Hon skildrar hur de kunde leka ordlekar vid frukostbordet, *”jag kunde inte vara så gammal när jag lärde mig inkubationstid.”* Anna berättar att det alltid var kvällsläsning innan hon och barnen i kontaktfamiljen skulle gå och lägga sig. Det var lite extra ”mystid” som påverkade henne mycket, då hon i sitt tycke, fick en liten särställning. Anna berättar:

”På kvällarna läste man en saga för oss, alla barnen. Jag somnade nästan jämt innan dom hunnit läsa klart. Då fick alla barnen gå in till sina rum men jag fick ligga kvar... Jag kommer ihåg att jag tyckte om det. Alla barnen var samlade i den stora sängen och då somnade jag.”

Flera ungdomar menar att kontaktfamiljerna tog in dem som en del i familjen och behandlade alla barn i familjen rättvist. Ett par ungdomar beskriver barnen i kontaktfamiljen som extra syskon. Överlag beskrivs kontaktfamiljens egna barn som betydelsefulla. De berättar om lekar och upptåg tillsammans med barnen.

Ungdomarna betonar att möjligheten att få träffa nya människor, var en positiv del i att vara i kontaktfamilj. Några ungdomar beskriver hur de fick följa med på släktkalas och semesterresor tillsammans med sina kontaktfamiljer och att det kändes naturligt att följa med *"som en i familjen."* Regnér (2006) belyser detta i sin avhandling när hon beskriver mammornas syn på barnens vistelse i kontaktfamiljen. Många av mammorna i avhandlingen omtalar att deras barn får träffa och umgås med fler andra barn, som finns i eller runt kontaktfamiljen. Författaren menar att det framförallt är fler vuxna barnen får träffa eftersom kontaktfamiljerna i regel tar med barnet på besök hos släktingar och vänner.

I ungdomarnas beskrivningar finns även vad som kan tolkas som en utvidgning av deras sociala nätverk. En del ungdomar menar att de i kontaktfamiljen har fått en extrafamilj, som kommit att påverka dem även senare i livet. Jonna beskriver att hon fått tillgång till *"två olika världar"*, *ett ställe där det kunde vara den där kärnfamiljen*", som det bästa med att vara i kontaktfamiljen. Utifrån Jonnas berättelse uppfattar vi att hon bär med sig bilden av kärnfamiljen som ett ideal för familjebildandet, vilket samhället har som norm. Hon har också med sig en alternativ bild av familjen som består av en ensamstående mamma, vilket gör att hon har flera modeller att välja mellan när hon själv bildar familj.

Vad var dåligt i kontaktfamiljen?

Ungdomarna beskriver att det ibland kunde uppstå konflikter mellan barnen i kontaktfamiljen, dem själva eller deras syskon. Cissi uttrycker det så här:

"Hon (dottern i kontaktfamiljen) var så taskig mot mig för hon retade mig när vi satt och åt frukost eller när vi åt överhuvudtaget. Då satt jag alltid med munnen öppen, stäng munnen sa hon. Sen så fick hon ju lära mig att rida och då sa hon ofta: - Nej nu gör du fel. Jag gjorde ju inte som hon hela tiden. Mycket sån't var det, det var det som jag inte gillade."

Det var inte alltid som ungdomarna upplevde att de fick någon förståelse från kontaktfamiljsföräldrarna i den uppkomna situationen. Cissi berättar om att hon många gånger gick till kontaktfamiljismamman när hon var ledsen eller, blev retad *"då kunde det ibland hända att hon sa, nu får du skärpa dig och det är ingenting att bry sig om."* Cissi påpekar att på ett sätt lärde hon sig mycket av kontaktfamiljismammans ibland lite bryska hållning, *"jag behövde nog det då"*, säger Cissi.

Gösta som var placerad i sin kontaktfamilj tillsammans med sin lillebror, upplevde att brodern blev orättvist beskyldd för olika saker när de var i kontaktfamiljen.

"Deras yngste son hade mycket idéer för sig. Han försökte skylla allt på min lillebror, så han var lite så... Min lillebror blev ju lite irriterad och kunde då ge sig på honom eftersom det inte... det var ju inte våran mamma. Deras son var väl lite skyddad kanske. Jag tror att dom kom på det sen och märkte att det var deras son som busade."

När vi frågar ungdomarna om det var något som inte var bra, tar de upp olika saker. Någon ungdom beskriver att det var en svårighet att inte kunna dra sig undan och ha ett eget rum. En annan ungdom tycker att kontaktfamiljens hus låg öde, Beatrice uttrycker det så här *"Det låg så öde, så långt, man fick inte kontakt med någon annan. Man var tvungen att gå jättelångt till en affär, det var jag inte beredd på"*.

Det finns ungdomar i studien som berättar att de inte ville gå till kyrkan och ungdomar som beskriver att de helst ville stanna hemma och inte åka till kontaktfamiljen alla gånger, framförallt hände det när ungdomarna blev äldre och umgänget med kamrater blev viktigare.

Gösta säger att det som han upplevde som mest negativt i kontaktfamiljen var att han *"var tvungen att följa dem och gå deras väg."* Han avser då att han från sin hemmiljö var van att klara av mycket och bestämma själv. När han kom till kontaktfamiljen som hade tydligare regler, anpassade han sig till detta, vilket kan visa hur ambivalenta ungdomarna är. Trots ett starkare regelverk så upplevde ändå Gösta att han var fri och slappnade av från alla förpliktelser, när han var i sin kontaktfamilj. Cissi berättar att hon var rädd att känna sig utanför, *"ibland fick jag vara med och ibland inte."* Hon syftar till att hon inte alltid fick delta i det tunga arbetet på gården, som var en självklarhet för pojkarna att delta i.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att samtliga ungdomar i vår studie har positiva upplevelser av sin tid i kontaktfamiljen. Även i annan forskning framgår det att kontaktfamilj är en insats med positiva förtecken. Andersson & Bangura Arvidsson (2001) framhåller att de berörda är nöjda med insatsen även om det funnits olika motiv till att vara nöjd. Den tid som ungdomarna berättar om ligger för flera ungdomar långt tillbaka i tiden. Vi frågar oss om ungdomarna väljer att idealisera och försköna sin tid i kontaktfamiljen och plockar fram de positiva minnena. Det kan vara så att tiden har en avgörande betydelse för hur de väljer att beskriva sin tillvaro i kontaktfamiljen. Det är trots allt dessa positiva minnen som ungdomarna bär med sig och som utgör en viktig del i ungdomarnas konstruktion av sin uppväxt.

Ungdomarna beskriver många aktiviteter i sina kontaktfamiljer vilket de tycker är betydelsefullt. En fråga som vi ställer oss i detta sammanhang är hur ungdomarnas mammors socioekonomiska ramar påverkade ungdomarnas aktiviteter i kontaktfamiljen? Kan det vara så att ungdomarna i större grad än andra barn, uppskattade att kunna göra aktiviteter i kontaktfamiljen eftersom de inte hade samma möjlighet i sin egen familj på grund av mammans ekonomi? Johnsson & Regnér (2003) framhåller i sin avhandling att skillnaden mellan vad kontaktfamiljen gör tillsammans med barnen och vad barnens mammor gör tillsammans med sina barn ofta handlar om kvantitativa skillnader, men att det finns även kvalitativa skillnader. De ensamstående mammorna saknar ofta de ekonomiska resurserna för vissa aktiviteter. Författarna menar i likhet med Halskov (1999), att det inte bara är de ekonomiska resurserna som saknas för de ensamstående mammorna utan det saknas även tid, ork och ibland även fantasi för att hitta på något med sitt barn, vilket vi tror i bästa fall, till viss del kan kompenseras av kontaktfamiljerna.

En del av ungdomarna i studien beskriver att de fick möjlighet att göra andra saker med sina kontaktfamiljer och att de på det sättet kom närmare kontaktfamiljen. De beskriver också att de fick möjlighet till lugn och ro. En reflektion som vi gör utifrån de intervjuer vi gjort är vikten av tydliga uppdrag för kontaktfamiljen (Regnér, 2006). För vissa barn är målet med kontaktfamiljuppdraget att stimulera barnet till olika aktiviteter. För andra barn gäller det rakt motsatta, att hjälpa barnet att kunna ta det lugnt, vilket gör det än mer angeläget att poängtera socialtjänstens roll.

Många av ungdomarna i studien beskriver att möjligheten att få träffa nya människor var en positiv del i att vara i kontaktfamilj. De beskriver också att de fått ett utvidgat nätverk som blivit betydelsefullt för dem senare i livet.

Att utsatta barn och ungdomar är beroende av fungerande nätverk är numera allmänt känt. Taylor (1989) anser att sociala relationer och nätverk har stor betydelse.

De kan, menar han, om de ger upphov till positiva möten bekräfta den unge och dennes självbild. Han ger praktisk vägledning utifrån *resilience* och betonar vikten av att ”uppmuntra positiva förmågor och färdigheter” samt att man skall lyssna noggrant på vad den unge har att säga.

Vi tror att kontaktfamiljen kan medverka till att bekräfta barnet och skapa en tillvaro där barnet känner en förutsägbarhet och samhörighet med familjen. Kontaktfamiljen kan utifrån detta överföra en trygg inre arbetsmodell som kan ge barnet möjligheter att utveckla en egen motståndskraft. För att belysa detta vill vi återge det Anna, som är en av ungdomarna i vår studie, berättar. Hon hade en jobbig situation i sin hemmiljö, med missbruk och våld, hon beskriver: *”Man kunde prata med Marion (mammorn i kontaktfamiljen) om allvarliga saker, hon tog sig tid att lyssna och förklarade bra. Hon kunde se när jag var ledsen, eller någonting då brukade vi gå in antingen på kontoret eller in till hennes rum och prata.”*

Utifrån ungdomarnas berättelser konstaterar vi att det förekom en del konflikter i kontaktfamiljen även om ungdomarna inte beskriver det som något stort problem. Det är ju trots allt två oftast ganska olika familjesystem som möts vilket kan vara konfliktfyllt i sig, med olika regler och sätt att möta världen. Vi kan tänka oss att ungdomarnas mammor till viss del hjälpte ungdomarna, genom att de visade sig positiva till insatsen. De öppnade på så sätt upp sin familj och accepterade att familjen fick nya impulser från kontaktfamiljen.

6.6 Avslut samt vilken betydelse kontaktfamiljen har idag

En viktig frågeställning i vår studie är vilken betydelse vistelsen i kontaktfamiljen har för ungdomen idag. Vi funderar också på om familjemedlemmarna i kontaktfamiljen blivit viktiga och i så fall på vilket sätt. I detta avsnitt kommer vi att inledningsvis beskriva hur insatsen avslutades och därefter kommer vi in på vilken betydelse kontaktfamiljen haft och hur kontakten ser ut idag. Siffran inom parentes anger hur många år ungdomen varit i sin kontaktfamilj.

Kontaktfamiljsinsatsen avslutades när ungdomarna var mellan 14 och 20 år gamla. För fyra av ungdomar är det mellan två till fyra år sedan insatsen avslutades och för sex ungdomar är det mellan sju till tio år sedan den avslutades. För ett par av ungdomarna var det inte de själva som tog beslutet om att insatsen skulle avslutas utan det var socialtjänsten som beslutade detta när de var 18 respektive 20 år gamla. Dessa ungdomar hade gärna haft kvar insatsen, nu blev det så att den trappades ner istället. De har efter avslutet fortsatt att hålla kontakten med sina kontaktfamiljer.

Hälften av ungdomarna beskriver att de själva tog beslutet att de skulle avsluta kontaktfamiljsinsatsen. Det var skola, kompisar och fritidsintressen som tog allt mer av deras lediga tid i anspråk. Ett par ungdomar är osäkra på anledningen till att insatsen avslutades. Frida säger: *”Kan inte minnas varför det avslutades. Blev kanske för gamla för att åka, eller så”*. För en ungdom övergick kontaktfamiljsinsatsen i en placering på behandlingshem. Kontaktfamiljen föreslog att hon skulle bo hos dem istället men hon ville inte det just då.

Andersson & Bangura-Arvidsson (2001) beskriver att kontaktfamiljsinsatsen fortgår så länge alla är nöjda och att den avslutas när barnen blivit större eller inte själva vill åka.

Författarna uppger att det också kan vara mammorna som tar initiativ till ett avslut om insatsen inte fungerar så bra. I vår studie är det ingen som uppger att det var deras mammor som fattade beslutet. Vi kan fundera över om det kan ha varit ungdomens mamma som fattade beslutet i de fall där de är osäkra på varför insatsen avslutades.

Vi har frågat ungdomarna vad de har för tankar om kontaktfamiljen idag. De vanligaste svaren som framkommer är: *"att dom har gjort ett bra jobb"*, *"tänker bara goda tankar"*, *"jag blir glad och saknar lite av det som fanns när jag var liten"*, *"att man hade kul"*. Många av ungdomarna verkar nöjda med att de varit i en kontaktfamilj och de upplevelser som de haft där.

Ungdomarna beskriver att de har lärt sig olika saker i kontaktfamiljen. Flera ungdomar tar upp konkreta saker som de har lärt sig som t.ex. att laga mat, rida, köra cross och bil. Eskil beskriver att hans kontaktfamiljsmamma lärde honom om ekonomi och kontaktfamiljspappan lärde honom mycket om bilar. Frida säger att hon har *"lärt sig att man kan hjälpa andra barn, hjälpa andra familjer att härda ut under en jobbig period, genom att ha en avlastning"*.

Det är inte bara kontaktfamiljen som är betydelsefull för ungdomarna utan det kan också vara vice versa. Vi frågade ungdomarna vad de tror att de betytt för kontaktfamiljen. Majoriteten av ungdomarna tror att de betytt mycket för kontaktfamiljerna. Hälften av ungdomarna beskriver att de kände sig som ett extrabarn i kontaktfamiljen och ingick på så sätt som en naturlig del i kontaktfamiljen. Jonna säger: *"Jag är nog som ett extrabarn, liksom en del i familjen, det har känts så i alla fall"*. Eskil berättar med stolthet om att kontaktfamiljens barn brås på honom. *"Mina släktingar har berättat att de lärt sig en del saker från mig när det gäller deras egen dotter. Det har visat sig att hon är väldigt lik mig i många avseenden, speciellt i humöret och envisheten."* En av ungdomarna, Gösta, säger att kontaktfamiljen genom honom fått *"en referens till en annan familj och ett annat liv"*. Han beskriver bland annat att kontaktfamiljen frågade honom om tekniska saker som datorer och kabel-TV, områden där han hade kunskap.

De flesta av ungdomarna tror att erfarenheten av att ha varit i kontaktfamilj kommer att vara till nytta för dem om de själva blir föräldrar i framtiden. Hälften av dem beskriver att de genom att vara i kontaktfamiljen fått nya perspektiv på familjelivet och därigenom sett olika sätt att uppfostra barn. Frida säger: *"Att se hur en annan familj har det... Även om uppfostran har varit någorlunda lika så kan jag idag ta olika delar. Synen på hur man skall vara som mamma själv. Jag tror att jag haft nytta av det väldigt mycket."* Ungdomarna beskriver att de inser att man kan tackla situationer i familjen på olika sätt. Genom det får de möjlighet att plocka olika idéer vilket Daniella beskriver: *"Dom hade ju barnuppfostran på olika sätt och olika regler. Då kan man ju plocka olika delar från olika familjer och använda dom."* Jonna kommer att skapa sig ett eget sätt att vara och säger så här: *"Om jag bara hade bott hos mamma, då hade mammas sätt varit det enda sättet för mig. Men eftersom dom hade sitt sätt, så var det ju två olika sätt och så har jag ett tredje."* Hedda beskriver att hon tagit lärdom av hela sin livssituation.

"Hela min livssituation har lärt mig att jag skall försöka att vara så säker på min egen sak innan jag skaffar familj så det inte blir likadant för mina barn, som det blev för mig... Ja och vara säker på vem jag skall vara tillsammans med, så att jag inte behöver skiljas."

Majoriteten av ungdomar ger uttryck för att kontaktfamiljerna haft betydelse för dem på olika sätt. För Daniellas del blev det påtagligt under intervjun: *"Ja, jag har ju verkligen insett vad kontaktfamiljen har betytt för mig, dom har ju betytt ganska mycket."*

Det är några ungdomar som talar om förändring, att insatsen påverkat dem som personer på ett mer genomgripande sätt. Eskil berättar att hans sista kontaktfamilj bland annat hjälpte honom att kontrollera sitt humör bättre. *"Det är egentligen dom som varit bra för mig för dom andra (kontaktfamiljerna) förändrade mig ingenting. Det var bara ställen jag åkte till."*

Hedda och Beatrice berättar att kontaktfamiljen bidrog till att de mådde bättre. Beatrice säger: *”Dom gjorde ju egentligen så man mådde bättre också...Det är att dom har försökt förgylla ens liv liksom.”* Hedda säger: *”Jag är säker på att min uppväxt blivit enklare för att jag fått vara där”*

I studien kan vi på samma sätt som Karin Lindén (2001) se att kontaktfamiljerna står för en varaktig och nära relation till barnen som både innehåller känslomässigt och praktiskt stöd. Författaren menar att kontaktfamiljen inte har tagit över föräldrarnas roll utan blivit ett komplement till föräldrarna. För flera av ungdomarna i studien tycker vi oss märka att de vuxna i kontaktfamiljerna blivit viktiga förebilder och att kontaktfamiljen blivit vad flera ungdomar kallar en extrafamilj.

Vi frågade ungdomarna om de har någon kontakt med kontaktfamiljen idag. Det framkom att så gott som alla ungdomar har någon form av kontakt med någon/några av sina kontaktfamiljer. Relationen upprätthålls genom att de träffas eller håller kontakt via födelsedagskort, telefon och Internet. Ett par av ungdomarna uppger att de inte själva har någon direkt kontakt med sina forna kontaktfamiljer men att deras mödrar träffar familjerna ibland. Frida säger: *”Det var väl bara för en vecka sedan som mamma var där och hälsade på, för det blev ju så att min näst yngsta bror hamnade i den kontaktfamiljen också till slut.”*

Sju av ungdomarna uppger att de har en mer regelbunden kontakt med sina kontaktfamiljer. De håller telefonkontakt och brukar träffa varandra ibland, till exempel på födelsedagar. En del ungdomar får fortfarande julklappar av sina kontaktfamiljer. För Iris (9år) har det gått nästan tio år sedan kontaktfamiljsinsatsen avslutades.

”Vi har ju fortfarande kontakt med dom. Jag ska dit i nästa månad och hälsa på. Födelsedagskort skickar dom alltid och de ringer när vi fyller år. Vi får till och med julklappar fortfarande fast vi är så gamla (25 år). Sen åker vi och hälsar på dom ibland, det är alltid lika kul att få träffa dom.”

Hälften av ungdomarna hade flera kontaktfamiljer under sin uppväxt. De kontaktfamiljer som de tillbringade längst tid hos, finns fortfarande kvar i ungdomarnas liv. Kontakten till de övriga kontaktfamiljerna är så gott som helt bruten. Frida (4 år) utgör ett undantag då hon inte har kontakt med sin sista kontaktfamilj, trots att hon upplevde vistelsen hos dem som positiv. I det fallet byggde kontaktfamiljsinsatsen främst på relationen till dottern i familjen som var hennes kamrat. När kontaktfamiljen flyttade så bröts kontakten.

En del träffas inte så ofta men håller kontakt via telefonen och Internet. Anna (5 år) avslutade kontakten för tre år sedan. Även om Anna inte träffar sin kontaktfamilj så ofta så bryr hon sig fortfarande om vad kontaktfamiljen tycker. Anna säger: *”Jag pratar med Lena (dottern i kontaktfamiljen) nästan varje dag på Internet. Ibland sitter Marion (mamma i kontaktfamiljen) och dom i närheten och då pratar jag med dom. Dom har sett att jag har piercat mig, så dom är inte så glad.”* Anna berättar vidare att hon träffade sin kontaktfamilj i våras. I Annas berättelse finns en stolthet och glädje över att de fortfarande finns kvar i hennes liv. *”Dom kom hela familjen när jag sjöng i kyrkan förra våren. Det kändes bra men jag såg dem inte förrän det var slut, då blev jag lite chockad av glädje förstås.”*

Hälften av ungdomarna beskriver att barnen i kontaktfamiljen fortfarande har betydelse för dem. Ett par ungdomar beskriver barnen i kontaktfamiljen som extra syskon. En del ungdomar träffar barnen i kontaktfamiljen ibland och som vi tidigare nämnt så håller en del kontakt via telefon och Internet. Beatrice (10 år) avslutade insatsen för två år sedan.

Hon berättar: *"Idag så umgås jag och Björn (barn i kontaktfamiljen), vi umgås även utan Britta (mamma i kontaktfamiljen). Ibland träffas vi, jag åker till honom och han till mig. Han har blivit som en plastbror."*

Daniella (7 år, 4 år) har lite kontakt med sin första kontaktfamilj, det är tolv år sedan insatsen avslutade. *"Ja, jag har lite (kontakt) med den första som jag ringer lite till då och då och frågar hur det är och hon kommer och firar mig när jag fyller år ibland, när hon har tid."* Den sista familjen har Daniella ingen kontakt med, men hon har en ambition att söka upp dem, det är cirka sex år sedan hon träffade dem sist. *"Dom är väl lite nyfikna på hur jag blev kanske, om jag ändrat någonting på mig. Det vet jag själv att jag gjort."*

Jonna (14 år) avslutade sin kontaktfamiljsinsats för sju år sedan. Hon hade då haft sin kontaktfamilj i fjorton år. Några ungdomar uttrycker en önskan om mer kontakt med sina gamla kontaktfamiljer, det är lätt att det inte blir av att de träffas utan att annat kommer i vägen.

"Vi pratades vid senast för en eller två månader sedan... Vi pratar, det är inte så ofta, men när vi pratar så är det som vi pratade igår ungefär, precis så. Fast jag vet att jag är välkommen dit, när som helst. Jag kan bara gå in på mitt rum. Och vi har bestämt att vi ska träffas men sen var det väl någon av oss som skulle ringa och så blev det inte av och så där. Jag är helt säker på att jag kommer att träffa dom i sommar... Sen kom Mia med en present till Tom när han var liten, ja nästan nyfödd." Jonna

Några ungdomar uppger sig som en del av kontaktfamiljerna än idag. De beskriver sig som familjemedlemmar med tillhörighet i olika familjer. Eskil (4 år) beskriver att han fortfarande har ett rum stående hos sin kontaktfamilj dit han kan åka när han vill. Insatsen upphörde för tre år sedan. Hedda (9 år), vars insats upphörde för fyra år sedan, berättar att hon kan åka till sin kontaktfamilj när hon vill och att hon alltid känner sig välkommen. Hon tillbringade vintersemestern ihop med kontaktfamiljen, de var i Alperna och åkte skidor.

"Man har ju fått en annan familj, jag räknar ju dom som min familj fortfarande. Jag räknar ju Sten (sonen i kontaktfamiljen) som min lillebror. Ja, dom är ju fortfarande min familj, det kommer dom alltid att vara." Hedda

Sammanfattningsvis kan vi se att kontaktfamiljsinsatsen är en uppskattad insats som för de flesta av ungdomarna inneburit att de fått se hur andra familjer har det och fått fler vuxna förebilder. De beskriver också att de fått nya vänner och nya positiva erfarenheter av olika slag. De flesta av ungdomarna anser att de kommer att ha nytta av insatsen när de själva blir föräldrar. De har fått nya perspektiv på familjelivet och uppger att de kan plocka olika delar av barnuppföstran och bilda sig ett eget sätt att vara förälder.

I lagstiftarens intentioner har det funnits en önskan om att kontaktfamiljsinsatsen ska övergå i en vänskapsrelation (Svenska kommunförbundet, 2000). De tar upp att om ett uppdrag pågått mer än tre år bör det ses över, det kan behövas andra insatser eftersom det kan finnas en allvarlig social problematik runt barnet. Om det har uppstått en naturlig kontakt mellan kontaktfamiljen och klienten så anser kommunförbundet att insatsen ska avslutas och att man ska uppmuntra den naturliga kontakten som uppstått. I vår studie kan vi konstatera att de flesta av ungdomarna har någon form av fortsatt kontakt och att sju ungdomar har en kontinuerlig kontakt med sina kontaktfamiljer som man kan säga övergått i en vänskapsrelation. Hälften av ungdomarna ser sig som ett extrabarn och betraktar kontaktfamiljen som en extrafamilj. Tre ungdomar beskriver att de har tillhörighet i två familjer, de anser att insatsen inneburit en förändring till det bättre för dem. I dessa fall kan vi se att det finns en nära relation mellan ungdomarna och deras kontaktfamiljer än idag.

Claezon (2004) framhåller att det finns skyddande salutogena faktorer och att det finns riskfaktorer. Det är summan av faktorerna som är avgörande för resultatet på lång sikt, det viktiga är att de skyddande faktorerna överväger. Kontaktfamiljen har en viktig funktion att fylla som en skyddande faktor. Det nära nätverket är ju en viktig skyddande faktor som kan uppmuntra ungdomens kompetens och hjälpa dem att se på sina livserfarenheter på ett mer positivt och konstruktivt sätt. Det är också en skyddande faktor att ha goda känslomässiga band med familj och vänner som ger stöd i en stressad situation.

I ungdomarnas berättelser kan vi se att det är de vuxna i kontaktfamiljerna som har blivit mest betydelsefulla för ungdomarna. Vi tycker oss märka att i de fall relationen byggts mer på barnen i kontaktfamiljen så har kontakten lättare brutits och kontaktfamiljerna finns inte med på samma sätt idag. Ett mönster som framgår i studien är att insatsens längd har betydelse, vilket inte är oväntat. De fyra ungdomar som varit i kontaktfamiljen tre-fyra år, framställer inte kontaktfamiljens insats lika betydelsefull som de som varit där en längre tid. Eskil utgör ett undantag, han var i sin sista kontaktfamilj i fyra år och har en fortsatt betydelsefull relation även idag. Han var hos en släktingfamilj där det fanns en relation sedan tidigare att bygga vidare på.

En annan faktor som vi studerat är om tiden från det att insatsen avslutades, har betydelse för ungdomarnas relation med kontaktfamiljerna idag. Det är mellan två till tio år sedan kontaktfamiljens insats avslutades för ungdomarna. Det är enligt vår bedömning, inte något klart mönster som visar att kontakten upphör när det gått en längre tid efter det att insatsen har avslutats. Det verkar snarare som det är relationens längd som är den avgörande faktorn för hur den fortsatta kontakten ska bli.

6.7 Ungdomarnas möjlighet att påverka

Socialtjänsten fattar beslut och utformar insatser som berör enskilda människor. Vi har i studien varit intresserade av att ta reda på i vilken mån ungdomarna kunnat påverka insatsen kontaktfamilj.

”Barnets rätt till delaktighet innebär att barnet, med hänsyn tagen till ålder och mognad, har rätt till fortlöpande information, rätt att komma till tals och rätt till inflytande” (Barn och unga i socialtjänsten, socialstyrelsen 2006, s 17).

Ett par av ungdomarna uppger att det var deras mammor som bestämde att de skulle få en kontaktfamilj och Eskil ville till att börja med inte alls åka till kontaktfamiljen. Eskil berättar att han bara kommer ihåg att han ”blev jävligt arg” när han fick veta att han skulle komma till en kontaktfamilj. Han beskriver att det som han egentligen var arg över var att hans mamma skickade bort honom. När Eskil kom till den andra kontaktfamiljen, hade han vant sig och var inte lika arg och när han kom till den tredje och sista familjen så blev han nöjd.

När vi ställde frågan om ungdomarna fått vara med och besluta om de skulle få en kontaktfamilj, gled svaret ofta över på när beslutet var fattat. Ungdomarna svarade då främst på om de kunde påverka utformningen av insatsen t.ex. hur ofta de skulle åka till kontaktfamiljen. Vad som framkommer av svaren är att hälften av ungdomarna uppger att ingen skulle ha kunnat tvinga dem att åka till kontaktfamiljen i den konkreta situationen. De medger å andra sidan att de ibland blev övertalade att åka eller att de åkte för sin mammas skull. Cissi berättar att när hon visste att hennes mamma behövde vara för sig själv, då åkte hon till kontaktfamiljen tillsammans med sin bror. Hon berättar att hon så gott som alltid tyckte det var roligt att åka till kontaktfamiljen.

Jonna säger: *"Det beror på, hade jag verkligen bestämt mig för att jag inte tänker åka dit, då hade jag inte gjort det, så viljestark var jag... Hade jag bara tröttnat lite, då hade dom... dom hade nog försökt påverka mig till att åka."*

Många av ungdomarna beskriver att de kunnat vara med och påverka hur ofta de ville åka till kontaktfamiljen, speciellt när de blivit äldre då kompisar och fritidsintressen varit viktigare. Hälften av ungdomarna uppger att de också kunnat påverka vid vilken tidpunkt kontaktfamiljsinsatsen skall avslutas, vilket framgår under avsnittet om *"Avslut samt vilken betydelse kontaktfamiljen har idag."*

När det inte har varit bra i kontaktfamiljen har ungdomarna kunnat påverka sina mammor och socialtjänsten. Ett par ungdomar berättar att de inte har trivts i kontaktfamiljen och när de framfört det har de kunnat påverka ett byte av familj. Orsaker till att de velat byta kontaktfamilj har främst varit att de inte delat samma intressen men även att det varit för många barn i kontaktfamiljen, för lite aktiviteter samt att kontaktfamiljen varit *"för fina i kanten"*. Frida var på grund av allergi tvungen att byta kontaktfamilj. Hon berättar att hon själv var med och påverkade vilken familj som skulle bli hennes nya kontaktfamilj. Frida berättar: *"Jag fick chansen att vara med och välja, om det fanns någon annan familj jag ville vända mig till, eftersom jag var så stor då. Då la jag fram en familj som jag varit kompis med väldigt länge. Dom hade en dotter i min ålder... dom accepterade det, så att det blev ju rätt bra."*

I Johnsson & Regnérs rapport (2003) framkommer det att föräldrarna i undersökningen inte ruckar på överenskommelser kring planeringen för vistelsen i kontaktfamiljen, trots att det är svårt att säga till barnet att åka när det inte vill. Enligt författaren framhåller några av föräldrarna att de inte tvingar barnet att åka men däremot så försöker de övertala barnet.

Ungdomarnas berättelser ger olika budskap om deras möjligheter till att kunna påverka olika beslut. Vi kan i likhet med Johnsson & Regnérs (2003) konstatera att ungdomarna uppger att de ibland inte velat åka till kontaktfamiljen men att de blivit övertalade av sina mödrar att åka. De beskriver också att de ibland åkt för mammornas skull för att de ser och har stor förståelse för mammornas situation och deras behov av att få egen tid. Vi funderar på hur stor möjlighet ungdomarna egentligen har, att säga nej till att åka till kontaktfamiljen. Ungdomarna beskriver en stark lojalitetskänsla gentemot sina mammor vilket gör att de åker till sina kontaktfamiljer. De är medvetna om mammornas behov av avlastning och lägger därmed ingen skuld på mammorna utan finner sig i överenskommelsen och betonar att de själva vill åka. Ungdomarna är måna om att ändå betona att de har makten att säga nej om de verkligen inte velat åka eller om det varit dåligt i kontaktfamiljen på något sätt. På det sättet tror vi att de vill visa att de ändå har kontrollen över sina liv.

Ett annat sätt att påverka insatsen är att få vara med i upplägget av helgerna. I studien beskriver flera ungdomar att de tillsammans med kontaktfamiljen diskuterade planeringen för helgen. Eskil berättar: *"Dom frågade alltid om jag hade något förslag på vad vi skulle göra. Frågade alltid mig om jag tyckte det och det kunde vara kul. Men de lyssnade alltid på mina åsikter och jag på deras."*

Sammanfattningsvis framkommer det att många av ungdomarna i studien upplever att de hade möjlighet att påverka olika beslut som handlade om dem själva. Vi tycker att det är lite oklart om de i själva verket hade denna möjlighet. Beslutet om att själva insatsen påbörjades, är enligt vår åsikt mindre troligt att de kunde påverka. Ungdomarnas upplevelse är hur som helst att de inte blev tvingade att åka. Om det hade varit riktigt illa i kontaktfamiljen menar ungdomarna också att de vuxna skulle ha lyssnat på dem.

I övrigt har ungdomarna många konkreta exempel på hur deras önskemål tillvaratagits och att de kunnat påverka sin situation och kontaktfamiljsinsatsens utformning.

Inom socialt arbete lyfter man alltmer fram vikten av att klienterna tar en aktiv del i beslutsfattandet. Begreppet empowerment har blivit alltmer vanligt och vi tycker att det kan passa bra i den här diskussionen. Empowerment står i det här fallet för att hjälpa ungdomen och ge dem makt att förstärka sin situation och själva finna lösningar på det som uppstår. Vissa ungdomar uppger att dom har möjlighet att påverka och vissa ungdomar känner att de inte har denna makt många gånger t.ex. på grund av att de vuxna inte efterfrågar ungdomarnas åsikter.

Claezon (2004) beskriver hur Shelley Taylor (1989) argumenterar för hur positiva illusioner eller föreställningar ”bidrar till såväl psykiskt som fysiskt välbefinnande. De verkar självförstärkande och ger en tro på den egna personliga kontrollen och förmågan att kunna hantera problem.”(Claezon, s. 54) I likhet med författarna tror vi att det är viktigt för ungdomarnas självförverkligande och tro på framtiden att de känner att de har kontrollen och förmågan att hantera svårighet som uppkommer.

6.8 Den viktiga mamman

Som vi tidigare nämnt så bodde samtliga ungdomar med sina mammor när de fick kontaktfamilj. Det var ingen av ungdomarna som bodde med sin pappa men däremot var det två ungdomar som bodde tillsammans med styvfäder. De ungdomar som hade styvfäder beskriver sina mödrar som om de vore ensamstående, styvfäderna har en mycket perifer roll i ungdomarnas berättelser.

Ungdomarna beskriver genomgående sina mödrar som kämpande kvinnor som tagit ansvar för sina familjer och klarat av mycket svårigheter i livet. Franséhn (2003) har i sin avhandling skrivit om ensamstående mammor som haft ett traumatiskt liv på olika sätt och inte haft stöd från nätverket. I hennes uppsats framgår mammornas vilja att kämpa vidare, att göra motstånd och att försöka göra det bästa för sina barn, vilket även ungdomarna i vår studie beskriver. I ungdomarnas berättelser kan vi se hur de beundrar och är stolta över sina mammor. Hedda beskriver sin mamma som en supermamma som klarade allt. En mamma man alltid kunde spring till, om det vara något. Frida berättar att hon beundrade sin mamma och menar att hon försökte göra det så bra som möjligt för barnen. Iris berättar om sin mamma så här:

”Jag kommer ihåg när mamma fick körkort, då gick jag på dagis. Då åkte vi på en massa utflykter och det tyckte jag var jättekul. Mamma kom i sin lilla gula bil och hämtade oss på dagis. I vår familj tyckte vi det var jätteroligt när mamma skruvade upp musiken och vi dansade i vardagsrummet, vi var ju mer om man skall säga busiga då.” *Iris*

Vi frågade ungdomarna om någon i familjen stod dem nära, vid tiden då de fick kontaktfamilj. Samtliga av ungdomarna beskriver att mammorna var den person som stod dem närmast i livet. På frågan vilka som ingår i familjen idag, kan de flesta ungdomarna räkna upp ett flertal familjemedlemmar men alla ungdomar räknar sin mamma som den viktigaste personen i familjen. Samtliga ungdomar beskriver att de fortfarande har en regelbunden kontakt med sina mammor idag. Vi har inte närmare frågat om kvalitén i kontakten mellan mammorna och ungdomarna men ett flertal av dem berättar att de har och har haft en betydelsefull relation.

Frida berättar att hennes mamma varit den som hon alltid vänt sig till. Frida säger:” *mamma är väl den som stått mig närmast.*” Beatrice berättar att hennes mamma peppat henne väldigt mycket. Hon berättar vidare att ”*utan henne hade jag inte stått här idag.*”

Ungdomarna i studien berättar att mammorna hade en mycket central roll i deras liv, där de stod för den dagliga omsorgen. Bäck-Wiklund/ Bergsten(1997) beskriver mammorna som om de är familjens kraftcentrum, att mammorna ofta dominerar familjelivet. Ett par ungdomar beskriver att de är rädda att förlora sina mammor på något sätt. Eftersom ungdomarna lever med en förälder kan vi anta att beroendeförhållandet är starkt, vilket även framkommer i flera av ungdomarnas berättelser. Cissi beskriver det så här: *"Ibland är det så att man tänker, vad skall man göra när mamma inte finns. Det är det att jag verkligen är glad att hon klarat av det, det är ju många som inte har någon mamma eller pappa."* Anna berättar om sin rädsla för att hennes mamma skall dö: *"Mamma har haft en hjärtinfarkt, jag var rädd att hon skulle dö."*

Vi frågade ungdomarna hur de hade det i sin familj vid tiden då de fick kontaktfamilj. De visar stor förståelse för mammornas utsatthet och att de haft det kämpigt med t.ex. ekonomi och ansvar för familjen. Gösta berättar: *"Hon kände sig stressad för det var svårt att få in pengar."* Jonna berättar att det var kämpigt för hennes mamma att vara ensam, när hon dessutom inte mår bra, *då blir det ju lätt för mycket*, uppger hon.

Att vara barn till en ensamstående mamma är i sig inte problemskapande uppger Maren Bak (2003). En huvudförklaring till att ensamstående mödrar och deras barn är mer sårbara som grupp, är att de är fattigare än andra. De allra fattigaste barnfamiljerna är de ensamstående mödrarnas familjer. Hjort och Salonen (2000, s 91) tar upp barnfattigdom som ett nytt fenomen i Sverige. De framhåller att vart tionde barns levnadsvillkor är präglade av att "pengarna aldrig räcker till och att villkoren inte förändras". Av dessa barn bor hälften i en familj bestående av en ensamstående mamma.

Några av ungdomarna beskriver att deras mammor hade egna problem med att de t.ex. drack för mycket eller inte mår bra. Det påverkade barnen i familjen. Anna berättade att hennes mamma drack alkohol. När hon tänker tillbaka på sin barndom kände hon sig ofta ledsen. Hon tror själv att det beror på att hennes mamma var annorlunda, jämfört med andra mammor.

Maren Bak (2003) framhåller att andra undersökningar, som rör de mest utsatta mammorna, visar att deras livssituation inte bara handlar om ekonomiska problem utan också kan handla om andra, större problem. Det kan vara den egna familjebakgrunden eller mammornas relation till sin partner som kan ge ytterligare belastningar. De problem som har uppstått i familjen lever kvar även efter en separation och Maren Bak (2003) menar att den nya familjen på så sätt blir bärare av den gamla familjens problem.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att ungdomarna i vår studie beskriver sina mammor som ensamstående och utsatta kvinnor, som kämpade för att klara det dagliga livet i sina familjer. Mammorna hade en central roll i deras liv och var den person som stod dem närmast under uppväxten. Ungdomarna är medvetna om mammornas utsatta situation och har stor förståelse för att mammorna varit ensamma om ett tungt föräldraansvar. Mammorna hade en ansträngd ekonomi vilket enligt Bak (2003) kan försätta ungdomarna i en extra utsatt och sårbar situation som Hjort och Salonen (2000) hävdar kan finnas kvar över tid. Vad kan detta få för konsekvenser för ungdomarna i vår studie och hur kan det påverka deras nuvarande liv samt deras relation till sina mammor idag?

6.9 Den frånvarande pappan

I vår studie har vi kunnat se att samtliga ungdomar vi intervjuat upplevt att de haft en frånvarande pappa under sin uppväxt. Ingen av ungdomarna i studien är uppväxta med sina pappor. Vi vill här nedan beskriva ungdomarnas syn på sina pappor.

En av ungdomarnas pappa avled när han var tre år. Några av ungdomarna uppgav i intervjun att de hade kontakt med sina pappor en tid efter separationen från mamman men den kontakten har inte varit regelbunden utan mer sporadisk. Iris berättar: *"Min pappa lever men vi har inte så mycket kontakt, lite sporadiskt så där, någon gång om året träffas vi"*.

Bilderna som ungdomarna ger av sina fäder är otydliga och fäderna framstår inte som viktiga personer i ungdomarnas liv.

"Jag har aldrig haft en pappa jämte mig. Jag hade kontakt med min pappa i början men inte sådär jättemycket, tror jag, eller det var kanske mer alldeles i början. Han skaffade sig en ny familj då och dom bodde också på Slätten som oss, så jag hade nära att gå. Men vad jag kommer ihåg så var jag inte ofta där ändå." Cissi

Thomas Johansson (2003) skriver att barn som lever åtskilda från sina föräldrar ökar hela tiden. Barnen bosätter sig antingen hos modern eller fader, eller bor omväxlande hos båda föräldrarna. Det är oftast mödrarna som har huvudansvaret för barnen när föräldrarna skiljer sig. Ett stort antal män förlorar helt kontakten med sina barn eller träffar dem sällan och i vissa sociala miljöer saknar barn i stort sett fäder.

Majoriteten av ungdomarna i vår studie räknar idag inte in pappan som en i familjen och de säger sig inte känna sin pappa. Pappan ansågs inte heller ingå i familjen vid tillsättandet av kontaktfamiljsinsatsen.

"Jag känner inte min riktiga pappa så väl. Jag träffar honom kanske en gång om året, han är ju alkoholist, till och från. Pappa bodde med oss till dess att jag var nio månader. Jag har väl sovit över hos honom en gång sedan jag var nio månader. Han har svikit oss många gånger. Jag känner inte honom, det är som att sitta med en främmande människa när jag sitter med honom. Det var ju det bästa att vi slapp honom." Hedda

Endast två av ungdomarna räknar in pappan när de beskriver sin nuvarande familj och de papporna fanns även med när kontaktfamiljsinsatsen inleddes. Anna berättar att hennes pappa ingick i hennes familj, fast han var alkoholist och inte bodde med resten av familjen. Hon berättar att pappan bodde i samma hus fast på en annan våning.

Av intervjuerna framgår att flera av papporna hade en egen problematik. Tre av papporna hade alkoholproblem och ett par hade psykiska problem. Beskrivningarna av de andra papporna är inte så tydliga. I ett par av berättelserna beskriver ungdomarna att det funnits konflikter mellan föräldrarna bl.a. gällande vårdsnaden om barnen.

Franséhn (2004) tar i sin avhandling upp att det finns två olika synsätt som genomsyrar det sociala arbetet och som ofta ställer socialsekreteraren inför ett dilemma. Det ena synsättet framhåller fädernas betydelse för barnen och det andra framhåller barnens bästa som ofta innebär att barnen måste skyddas från sina fäder. I vår studie beskriver ett par ungdomar att de har fäder som de upplevde att de behövde bli skyddade ifrån. I det ena fallet handlar det om en pappa som hade psykiska problem och i det andra fallet en pappa som begått övergrepp. Jonna berättar om sin pappa som hade psykiska problem:

"Han hade psykiska problem så att mamma fick inget stöd ifrån honom och sen hade han tårt på henne länge, så att hon inte orkade riktigt... jag minns knappt någonting från det att jag var riktigt liten. Det var jobbigt med min pappa så jag har förträngt rätt mycket... *Ville du träffa pappa?* Nej, men jag fick göra det ändå."

Av intervjuerna framgår att några ungdomar upplever en stor besvikelse över att pappan inte kunnat leva upp till de behov och förväntningar de har på en pappa. Hedda delger oss sina synpunkter på det:

”Om jag haft honom hade jag säkert mått ännu sämre under hela min uppväxt eftersom han är en korkad människa. Men om jag hade haft en normal pappa, så hade jag säkert haft det tryggare och sådär. Man hade haft fler föräldrar som haft tid för en. Jag skulle vilja ha haft en pappa men inte just honom”.

Över hälften av ungdomarna säger sig vara nöjda med att pappan inte haft en större plats. Kan det vara så att ungdomarnas besvikelse över att fäderna inte hållit kontakten, efter en tid övergått i likgiltighet och förnekande av pappans betydelse? En annan tanke som vi får är att ungdomarna med tiden accepterat situationen som den är och att mammorna till stor del kunnat kompensera saknaden av en närvarande pappa. Daniella beskriver det så här: *”Visst det var väl lite jobbigt att växa upp utan sin egen pappa i familjen men det har inte varit någon större saknad för min egen del. För mamma fixade ju allt ändå.”*

Den frånvarande fadern är oftast inte frånvarande i den mening man kan tro. Franséhn (2004) konstaterar i sin avhandling *Den dolda triaden* att även om fäderna är frånvarande i fysiskt bemärkelse, så är fäderna en närvarande person, i psykologisk mening. Vi har tyckt oss märka detta i några av ungdomarnas berättelser. Hedda berättar om det så här: *”Jag ville ju inte ens prata om honom i skolan, jag tyckte det var pinsamt. Jag pratar fortfarande inte om honom med vanliga människor.”* Gösta berättar om sin pappa som behandlade honom som sitt ”älsklingsbarn”. Han får höra berättelser om sin pappa från sina syskon, *”Man får ju en fel spegelbild av alla för jag var ju hans favoritbarn, så allt det goda kom till mig. Sen hörde man ju dom andra syskonen hur dom berättar.”*

Uddenberg har i sin avhandling ”Pappa och jag. Fjorton män berättar” fångat bilden av de frånvarande pappornas påverkan på barnen.

”Bilden blir brusten. Den rymmer både besvikelse och närhet, både förakt och beundran. Kanske måste det bli så när en son skildrar sin far. Även en pappa som är otydlig lämnar nämligen outplånade spår efter sig. Då jag reflekterar över varför jag blivit den jag blivit, blir jag gång på gång påmind om min likhet med en pappa som jag samtidigt inte fått något grepp om.” (Uddenberg 1995, s.95.)

Sammanfattningsvis beskriver ungdomarna i vår studie papporna som frånvarande i deras liv. Majoriteten av ungdomarna hade inte någon regelbunden kontakt med sina pappor och i berättelserna framstår de inte som viktiga i ungdomarnas liv. Hälften av papporna har en egen problematik och ett par ungdomar beskriver att de har velat bli skyddade från sina pappor.

Det framkommer att ungdomarna har olika upplevelser av att de haft en frånvarande pappa. En del beskriver en besvikelse över deras frånvaro medan en del ungdomar verkar ha accepterat situationen. Kan mammornas betydelse och förmåga att ensam ta föräldraansvaret också ha påverkat ungdomarnas inställning till pappornas frånvaro?

Att fäderna verkligen varit så frånvarande har varit en överraskning för oss som gjort studien. Vi kan fundera över hur dessa fäder där en del haft problem som i hög grad påverkar deras förmåga av att vara pappa till sina barn såsom alkoholism, psykiskt sjukdom och annat, har synliggjorts inom socialtjänsten. Detta har avhandlats i studien *Ifrågasatta fäder* (Bangura Arvidsson 2003). I studien ges en bild av att ifrågasatta fäder inte är speciellt synliga i den sociala barnvården och att det enligt författaren beror på den fixering av modern och den dominans av kvinnor som finns som struktur inom området.

Detta resonemang kan vi också ha invändningar emot, då ett stort ansvar läggs på en myndighet och inte på fäderna själva, de görs istället inte ansvarig för sina liv. Det finns också i samhällsdebatten en tendens att lägga ansvaret för fädernas umgänge på mödrarna. I studien finns det ingen pappa som tar ansvar för sin egen situation eller för att vara en trygg förälder.

Ett par ungdomar berättar att de velat bli skyddade från sina pappor. Fick ungdomarna det skydd som de behövde? Kan samhället ge mamman och barnet tillräckligt skydd? Maria Eriksson beskriver i sin avhandling *I skuggan av pappa (2003)* att fäderna har ett starkt stöd för umgänget med sina barn genom de rådande värderingarna i samhället. Jämställdhet och barnet bästa är rådande diskurser i vårt samhälle, som gynnar papporna i den juridiska processen även när det är fäder som barnen inte är trygga med. ”*De juridiska instrument en mor kan använda för att skydda sig själv och/ eller barnen är dock begränsade, om inte i princip, så i alla fall i praktiken.*” (Eriksson, 2003, s. 307) Eriksson finner att socialarbetare många gånger väljer att inte se de risker det innebär för barnet att träffa en våldsam pappa.

6.10 Hur har kontaktfamiljen påverkat ungdomarnas familjebilder?

I detta kapitel tar vi upp hur ungdomarna resonerar kring begreppet familj. Vi kommer då in på de familjeideal som ungdomarna har och de familjemönster som ungdomarna beskriver i kontaktfamiljen.

Maren Bak ger en beskrivning av familjen i antologin *Nätverksfamiljen* (Bäck-Wiklund & Johansson red, 2003). Familjedrömmen, med mor, far och barn som är sammanhållna i en speciell känslöbetnad intimitet, är vår idealbild av en familj. Bäck-Wiklund (2003) framhåller att för många fungerar familjen som den plats där vi söker närhet, gemenskap och där vi ger omsorg till varandra. Bak (2003) beskriver att familjens känslomässiga centrum utgörs av modern medan fadern har det utåtriktade försörjningsansvaret och är familjens auktoritetsperson. Författaren gör gällande att denna patriarkala familjebild av den borgerliga familjen skapades i slutet av 1700-talet och blev till ett gemensamt ideal i alla samhällsklasser och att den har behållit sin kraft långt in i det moderna samhället.

När ungdomarna i studien beskriver sin egen familj och sin kontaktfamilj upplever vi att de beskriver mötet mellan två skilda familjesystem. Hedda berättar: ”*Det är ju fortfarande så, långt upp i tonåren, att alla andra hade ju en pappa och en mamma och en familj. Alla ens klasskompisar.*” Iris har också tankar om familjerna olikheter:

”Jag vet inte, dom var ju verkligen en kärnfamilj, mamman, pappan och barnen. Välutbildade, väldigt... min familj är ju lite, två olika pappor. Bara mamma i början, sedan blev det en styvpappa och ett annat syskon. Så konstellationen var inte riktigt den samma.”

Flera av ungdomarna beskriver att en skillnad mellan den egna familjen och kontaktfamiljen är, att kontaktfamiljen är mer en typisk kärnfamilj med mamma, pappa och barn, medan deras egna familjer ser annorlunda ut. I den kunskapsöversikt som Gunvor Andersson och Maria Bangura Arvidsson gjort framkommer det att ovanstående skillnad på familjesammansättning är vanligt förekommande i alla rapporter om insatsen kontaktfamilj.

I vår studie beskriver ungdomarna att det finns en önskan om en ”normalt familj” hos dem och deras mammor. I Regnérs avhandling (2006) framkommer att åsiktsmässigt så finns den mest nyanserade bilden av vad som är en normal familj hos klienterna. De ser en hel del olika familjeformer som normala. Det betyder att det är familjer i det egna nätverket som bidrar till uppfattningen de har om ideala, normala och vanliga familjer.

Frida uttrycker det så här: *"...att vi barn skulle få uppleva, hur ska jag säga, en normal familj, om det nu finns en sådan, eller en mamma, pappa som håller sams."*

"Om det egna familjelivet framstår som bristfälligt eller problematiskt på ett eller annat sätt, framhålls insatsen kontaktfamilj som en möjlighet för barnen att erfara normalt familjeliv." (Andersson & Bangura Arvidsson, 2001, s. 105)

Att kärnfamiljen framstår som idealet och kopplas samman med kontaktfamiljen framgår av våra intervjuer med ungdomarna. För Anna blev kontaktfamiljen ett ideal, för hur hennes egen familj ska se ut i framtiden. Anna säger: *"Jag tänker ibland på hur deras familj fungerade och vill att min familj i framtiden skall vara lika som dom."* I Regnérs avhandling (2006) framkommer att kontaktfamiljerna ofta framställer sig själva som idealfamiljer. Kontaktfamiljerna framhåller kärnfamiljen eller "alternativt en ombildad tvåförälderfamilj som den normala och mest eftersträvansvärda familjeformen." (s.132)

Flera av ungdomarna beskriver att de genom att vara i en kontaktfamilj fått en inblick i hur det är att leva i en annan familj, att alla familjer har problem som de löser på olika sätt. Några ungdomar som varit i flera kontaktfamiljer beskriver att alla familjer är olika, de lever på olika sätt, har olika regler och syn på barnuppfostran. Beatrice tänker så här: *"Oftast tror man att mångas vardag är så perfekt mot ens egen och det är den ju inte, utan alla har ju egentligen problem. Det är väl liksom det som man fått som en liten tröst, men jag ser det som en bra grej."* Gösta beskriver att *"man vet ju lite mer om hur det är i andra familjer och får då mer förståelse för hur andra växt upp"*.

I vår studie utgör en intervju ett undantag från kärnfamiljsidealet. Daniellas kontaktfamilj är en ensamstående kvinna utan barn. Av de tre kontaktfamiljerna som Daniella har haft är det henne hon uppskattar mest. Daniella berättar: *"Jag trivdes bäst där, vi gjorde mycket... jag tyckte om henne jättemycket."* På frågan hur det var att komma till en familj som bestod av en ensamstående kvinna svarade Daniella att *"Det tyckte jag var roligt, för då får man mer kvalitetstid, kan man säga."*

Familjemönster i kontaktfamiljen

Vi frågar oss vilka familjemönstret som finns i kontaktfamiljerna och vilka vuxna förebilder som erbjuds ungdomarna. Vi har tidigare konstaterat att en kontaktfamilj ses som ett familjeideal, den typiska kärnfamiljen där rollerna är givna. Därför är vi intresserade av att få veta hur ungdomarna ser på könsrollerna i kontaktfamiljen. Samtliga ungdomar i studien berättar att det var mamman i kontaktfamiljen de vände sig till om de var glada eller ledsna men ett par av dem kunde även vända sig till kontaktfamiljspappan. En av ungdomarna gick helst till ett av barnen i kontaktfamiljen som också var hennes kamrat. Ingen av ungdomarna valde att först och främst vända sig till pappan i kontaktfamiljen.

Vad gjorde då ungdomarna tillsammans med kvinnan i kontaktfamiljen? De beskriver att de städade, lagade mat, bakade, sydde, vävde, målade och pysslade med mamman i kontaktfamiljen. Många beskriver också att kontaktfamiljismammorna var de som de helst pratade med, mammorna var bra på att lyssna. Jonna berättar:

"När jag var hemma så ringde jag till henne ofta, vi kunde prata i timmar. Hon var aldrig, inte en enda gång, så sa hon när jag ringde: - Nej jag kan inte prata. Utan hon tog sig alltid tid, även om hon stod och lagade mat." Jonna

Tillsammans med papporna i kontaktfamiljen mekade ungdomarna med bilar och traktorer eller så hjälpte de till på lantgården med diverse sysslor som till exempel potatissättning, höskörd och de hjälpte även till med djuren. Ett par ungdomar beskriver att det inte var så stor skillnad vad man gjorde tillsammans med mannen eller kvinnan utan det mesta gjorde man tillsammans i familjen. Anna tycker att hennes kontaktfamilj hade det bra tillsammans. ”*Dom var tillsammans nästan hela tiden. De hjälptes åt i ladugården och med innesysslor.*”

Ungdomarna beskriver att i sex av kontaktfamiljerna har papporna en mer tillbakadragen roll och är till stor del frånvarande på grund av arbete. Vi antar att det innebär att papporna i dessa kontaktfamiljer inte är så delaktiga i uppdraget utan att det främst är mammorna som är drivande och engagerade i uppdraget. Vi ser vissa likheter med ungdomarnas egna familjemönster, där papporna är frånvarande. I ungdomarnas berättelser framträder fyra kontaktfamiljer som mer jämlika i sina roller, där båda är engagerade i uppdraget som kontaktfamilj.

I ungdomarnas berättelser om kontaktfamiljerna skymtar även fram invanda föreställningar om pojkar och flickor. Några flickor berättar att de känt sig särbehandlade på grund av sitt kön. Beatrice fick inte köra traktor, som sommarpojken i kontaktfamiljen fick göra. Cissi ville helst vara ute och jobba på gården med tungt kroppsarbete tillsammans med pojkarna i kontaktfamiljen men hon fick ofta var inne och hjälpa till med hushållssysslorna.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att ungdomarna beskriver en skillnad mellan sin egen familj och kontaktfamiljen. Vi tycker oss märka att ungdomarnas familjebilder har påverkats av att vara i kontaktfamilj. Det finns en önskan hos ungdomarna om en ”normal” familj med en mamma och pappa som bor tillsammans. För några ungdomar var kontaktfamiljen ett ideal, där det fanns en önskan om att leva ett liknande liv. Några andra ungdomar beskrev däremot att de fick en förändrad bild av andra familjer genom att vara i kontaktfamiljen. De inser att den egna familjen och kontaktfamiljen ofta lever olika liv, men kan även se att kontaktfamiljen inte heller är problemfri. Det innebär att de i mindre utsträckning ser sina egna familjer som problematiska.

Kontaktfamiljerna är ofta traditionella kärnfamiljer där kvinnorna utgör familjens känslomässiga centrum och har huvudansvaret för familj och barn. Ungdomarna beskriver att det är mammorna i kontaktfamiljen som de vänder sig till och att papporna har en mindre aktiv roll i flertalet av kontaktfamiljerna. Vi drar slutsatsen att det framförallt är kvinnornas uppdrag att bli kontaktfamilj. Som vi uppfattar det är sex av familjerna mer traditionella och patriarkala familjer medan fyra familjer har en mer modern familjestruktur.

På familjevårdsstämman 2007 föreläste professor Lars Dencik om ”framtidens utmaningar för familjer och barn.” Han framhöll att den patriarkala familjen inte längre fungerar och är på utdöende. Den framtida familjen anser han vara ”motivfamiljen” som kännetecknas av ”jämnvärdighet” och ”upplevande gemenskap.” Den karaktäriseras av välutbildade familjer som är diskuterande, förhandlande, där det förekommer konflikter och där man har en gemensam målsättning. Är det i denna grupp vi skall rekrytera våra framtida kontaktfamiljer?

6.11 Likheter och skillnader mellan den egna familjen och kontaktfamiljen

Vi har frågat ungdomarna om det fanns några likheter och skillnader mellan kontaktfamiljen och deras egen familj. Tre av ungdomarna upplever att det inte fanns några större likheter mellan kontaktfamiljen och den egna familjen. Hedda säger: ”*Nej, nej ingen likhet, inte alls.*”

Övriga sju ungdomar beskriver att det fanns likheter mellan familjerna och de nämner då att familjerna hade liknande syn på barnuppfostran, att det inte var någon klasskillnad och att de vuxna påminde om varandra i sättet att vara. Cissi säger: *"Ja det var väl att dom behandlade alla lika och att dom älskade mej på samma sätt som mamma älskade mej."*

De flesta av ungdomarna i studien anser att det inte var så stor skillnad på regler och barnuppfostran mellan kontaktfamiljen och den egna familjen. Frida säger att *"dom regler som gällde deras barn gällde för mig, det var samma regler som hemma"*. Några av ungdomarna påpekar att det främst var deras mammor som stod för barnuppfostran. Ungdomarna beskriver att de inte testade gränserna på samma sätt i kontaktfamiljen, som de gjorde hemma. Majoriteten av ungdomarna tycker att kontaktfamiljen var rättvis och att de inte gjorde någon skillnad på dem och sina egna barn. En ungdom tycker att kontaktfamiljen istället var mer rädd om henne eftersom hon var ovan vid att vara på landet. Beatrice uttrycker det så här: *"Snarare var dom mer rädd om mig, dom var mer överbeskyddande. Det blir nog så automatiskt... Såg jag en orm, jag hade ju inte fått lära mig på samma sätt, jag hade säkert tagit upp den. Men de som är uppfostrade på landet vet liksom, den rör man inte"*.

Det var några barn som beskrev att klasskillnaderna mellan familjerna inte var så stora. De beskriver det som något bra. Gösta säger: *"Det var ingen klasskillnad, så på oss. Samma principer men det skiljde ju lite här och där."*

"Det är inte dom här överdrivna familjerna utan det är en normal Svensson-familj som jag fått komma till, båda gångerna och det tycker jag har varit bra... Det hade nog blivit ännu mer konflikter med min mamma då kanske (om hon hade kommit till en överklassfamilj), så det hade inte heller varit bra. Så jag tycker att det är bra om man kommer någorlunda till dom förhållandena som man har hemifrån." Frida

En ungdom tycker att det var klasskillnader på kontaktfamiljen och hennes egen familj, hon funderar över om det var så bra, det hade kanske varit en fördel om familjerna varit mer lika. Jonna säger: *"Kanske att om jag hade kommit till någon annan familj som var mer på min familjs nivå, liksom. Jag vet inte, det hade nog varit lite lättsammare"*.

Vi frågade ungdomarna vad som skiljer familjerna åt. Ett tema som flera av ungdomarna tar upp är att kontaktfamiljen är en kärnfamilj, en "normal familj", medan de själva kommer från mer splittrade familjer. Det har vi närmare beskrivit i föregående avsnitt där vi beskrivit ungdomarnas familjebilder. En ungdom berättar att han hade större ansvar hemma än hos kontaktfamiljen. Andra teman som flera ungdomar tar upp är att kontaktfamiljerna har en bättre ekonomi och en högre levnadsnivå, vilket även innefattar en högre utbildningsnivå.

Johnsson & Regnér (2003) redogör i sin rapport för att klientfamiljerna oftast beskriver sin ekonomi som "katastrofal" medan kontaktfamiljerna beskriver sin ekonomi som hyfsad. Kontaktfamiljerna har ofta råd med dyrare fritidsaktiviteter, semesterresor mm vilket klientfamiljerna inte har råd med. Ungdomarna i vår studie tror att kontaktfamiljerna hade det ganska bra ekonomiskt. Iris beskriver hur hon tänkte som barn: *"Det tänkte jag aldrig på men jag trodde att alla som bodde i hus var rika, haha, så tänkte jag alltid när jag var liten."* Anna beskriver den materiella skillnaden: *"Om barnen ville ha något fick de det de ville ha, fast kanske inte alltid... Dom hade en massa datorer och en fyrhjuling och sån't."*

Några av ungdomarna beskriver hur det var hemma hos kontaktfamiljerna och använder ord som att det är "rent och välputsat", "ganska strikt" och "mer ordentligt" i kontaktfamiljen.

Eskil beskriver det såhär: *”Dom (kontaktfamiljen) klagade inte om vi hällde ut en massa lek-saker, absolut inte, men det kändes liksom, att det var väldigt fint.”* Några ungdomar beskri-ver också att det var mindre konflikter i kontaktfamiljen än hemma. Iris berättar:

”Man bråkade inte heller på samma sätt som hemma. Dom var också mycket mer rädda om sina saker. Hade man använt det, så ställde man tillbaka. Dom var mycket mer ordentliga. Hemma var det så att man kunde göra vad man ville med grejer och man slogs med syskon, i kontaktfamiljen var det mycket lugnare rent generellt.” *Iris*

Flera av ungdomarna ser skillnaderna mellan kontaktfamiljen och den egna familjen som något positivt, det gör att de får uppleva något nytt. Flera beskriver hur berikande det var att komma ut på landet, att vara med på olika aktiviteter som de inte gjorde hemma och att få se hur det var i en annan familj. Hedda tycker att det mesta skiljde mellan familjerna, vilket hon ser som en fördel: *”Sättet dom uppfostrade en på, hur dom bor och hur allt, allting är helt annorlunda. Så det var jätte, det tror jag var bra, att få vara i två så helt olika miljöer.”*

När ungdomarna skall berätta om skillnaderna mellan kontaktfamiljen och den egna familjen kommer många automatiskt in på matsituationen. Många av ungdomarna beskriver den som annorlunda än vad de är vana vid hemifrån. I kontaktfamiljerna var maten viktig, det lagades *”rejält med mat”*, god mat och man åt tillsammans på fasta tider. Många av ungdomarna beskriver att de fick vara med och planera vad de skulle äta. Utifrån ungdomarnas berättelser kan vi konstatera att maten även blivit betydelsefull för ungdomarna. Anna berättar: *”Maten var annorlunda, dom hade alltid rejält med mat, alltså. Jag tycker att dom åt typ hela tiden och fikade och så... De åt aldrig en åt gången. Hemma hos oss åt vi aldrig tillsammans.”*

”När vi var uppe och åt frukost på morgonen, det är underbara minnen. Vi fick alltid havregrynsgröt och jag älskade havregrynsgröt och just hennes gröt. Jag tog alltid jättemycket socker och sån här mjölk, det var ju ingen sån där paketmjölk, utan mjölk från en kanna. Så på sommarlovet gjorde hon egen jordgubbskräm av jordgubbar vi plockat tidigare.” *Cissi*

Johnsson & Regnér (2003) beskriver att det framförallt är tre stora skillnader mellan kontaktfamiljerna och klientfamiljerna. De skillnader som de framhåller är ekonomin, nätverket och huruvida man är ensamstående eller delar ansvaret kring barnen med sin partner. I vår studie framhåller ungdomarna också de ekonomiska skillnaderna mellan familjerna. Det är ju också uppenbart att vår studie handlar om ensamstående mammor som inte har något stöd av barnens pappor.

Hur ungdomens eget nätverk såg ut vid tiden för kontaktfamiljsinsatsen har vi inte gått in på så mycket i vår studie. Kontaktfamiljens nätverk har ungdomarna till viss del berättat om, de beskriver att det bland annat fanns kusiner, mor- och farföräldrar och grannar som de träffade när de var hos kontaktfamiljen. Hedda berättar om sin kontaktfamiljs släkt: *”Det blir nästan som en extra släkt, det var ju inte så att dom höll oss hemliga.”* Regnér (2006) beskriver att kontaktfamiljerna har ett rikt och varierat nätverk av släkt, vänner och grannar medan klientfamiljen har ett glest och försvagat nätverk.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att många av ungdomarna i vår studie ser likheter mellan kontaktfamiljen och den egna familjen. Vi uppfattar att flera av ungdomarna tycker att det är viktigt med dessa likheter. Vi tror att likheterna som ungdomarna ser kan innebära en trygghet och göra det lättare för dem att komma in i familjen. Ungdomarna ser också att det finns skillnader emellan familjerna gällande t.ex. ekonomi, familjestruktur. Flera av ungdomarna beskriver att det är viktigt med skillnader och att det är berikande för dem att få uppleva något nytt.

Johnsson & Regnér (2003) framhåller att *"tillsättandet av en kontaktfamilj innebär att två, oftast ganska olika, familjesystem möts."*(s.133) De konstaterar att två förutsättningar måste vara uppfyllda för att mötet ska bli fruktbart. För det första får olikheten mellan de båda systemen inte vara allt för stor och för det andra så måste båda systemen öppna sig för påverkan. Författarna resonerar om isomorfi, att det krävs viss likhet mellan systemen för att ett system ska öppna upp och en påverkan ska kunna ske.

Ett annat begrepp inom systemteorin är anisomorfi som visar på olikheter, det behövs något nytt för att åstadkomma förändring. Vi tycker att även detta begrepp är användbart och att det stämmer in på det ungdomarna säger. De framhåller att det också behöver vara något nytt som de får uppleva i kontaktfamiljen. Vi tycker oss märka att det påverkar ungdomarna så att de får en utvidgad referensram och fler olika vuxna förebilder att berikas av. Det kan i sin tur leda till utveckling och förändring.

6.12 Kontakten mellan föräldrarna och kontaktfamiljen

Har det någon betydelse för kontaktfamiljsinsatsen hur samarbetet fungerar mellan de vuxna runt ungdomen? Vi har frågat ungdomarna om kontaktfamiljen hade någon kontakt med deras föräldrar och om så var fallet hur kontakten fungerade. Vi har också frågat ungdomarna om de tycker att det hade någon betydelse för dem hur kontakten fungerade.

Samtliga ungdomar uppger att kontakten fungerade bra. Ungdomarna beskriver att det var mammorna som hade kontakt med kontaktfamiljerna. En pappa var under en period och hämtade dottern i kontaktfamiljen för umgänge. Föräldrarna och kontaktfamiljen hade telefonkontakt och planerade när barnen skulle åka till kontaktfamiljen och stämde av efteråt för att följa upp hur det hade varit. Några ungdomar beskriver att kontaktfamiljen blev inbjudna när de fyllde år och det hände också att familjerna bjöd hem varandra på middag. En ungdom berättar att mamman ringde ofta till kontaktfamiljen och fick stöd i sin föräldraroll. Hälften av ungdomarna beskriver att kontaktfamiljen och deras mammor blev goda vänner och fyra av ungdomarna uppger att kontakten finns kvar än idag. Gösta säger: *Dom har ju kommit hem till morsan många gånger så man ser ju dom fortfarande.*

Ungdomarna ger uttryck för olika uppfattningar beträffande kontaktens betydelse. Några säger att det är mycket viktigt att kontakten fungerar bra för att familjerna ska kunna stämma av så de har gemensamma regler, för att kunna ge varandra information och för att barnen ska vara trygga. Frida säger: *"Jag tror att kontakten är jätteviktig, även om det har varit något positivt som hänt, att man meddelar det emellan. Det är ju trots allt mamma som ska ha reda på informationen om mig."* För några av ungdomarna verkar det inte lika viktigt och en del poängterar att det är deras kontaktfamilj där det viktigaste är att de själva trivs. Daniella säger: *"Lite kan jag tänka mig att det har betydelse, men det viktigaste är att barnen kommer överens med familjen."*

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att samtliga ungdomar tycker att kontakten fungerat bra mellan den egna familjen och kontaktfamiljen. Det varierar hur nära relationerna blivit mellan familjerna, men hälften av ungdomarna uppger att det uppstått vad vi betecknar som vänskapsband. Ungdomarnas inställning till relationens betydelse är inte entydig. De verkar nöjda med att kontakten fungerar mellan de vuxna men vi får också en känsla av att ungdomarna vill poängtera att det är deras kontaktfamilj och inte mammornas. Det viktigaste är att de själva trivs och har en bra relation till kontaktfamiljen.

Regnér (2006) beskriver att både klientfamiljerna och kontaktfamiljerna upprätthåller markerade gränser gentemot varandra och att relationen mellan merparten av familjerna kan betecknas som ”affärsmässig”. Författarna framhåller att en sådan mer neutral relation är merparten av klientfamiljerna nöjda med. Kontaktfamiljerna värjer sig för en alltför nära relation, de tar in barnet men sluter familjen därefter.

I vår studie kan vi konstatera att hälften av ungdomarna beskriver en mer neutral relation mellan kontaktfamiljen och ungdomarnas mammor och att det verkar som om ungdomarna är nöjda med den relationen. Hälften av ungdomarna beskriver att det uppstått vänskapsrelationer mellan familjerna och där kan vi se att kontaktfamiljerna finns med på ett annat sätt i ungdomarnas liv idag. Vår slutsats blir att om syftet med kontaktfamiljsinsatsen är att det utökade nätverket som kontaktfamiljen bidragit till ska bestå, så bör systemen öppna sig och släppa in varandra. Då finns det större förutsättningar för att vänskapsband ska knytas och för att det blir en kontaktfamilj som finns kvar under många år framöver, även när insatsen avslutats. Socialtjänsten har i detta arbete en viktig roll att fylla, de kan hjälpa familjerna till en mer öppen relation vilket kan uppnås genom att betona likheterna mellan kontaktfamiljen och ungdomens egen familj.

7 Sammanfattande slutdiskussion

Insatsen kontaktfamilj är en av de vanligaste biståndsformerna som beviljas enligt socialtjänstlagen. Det är en öppenvårdsinsats som omfattar många barn och unga i Sverige. Det var 21800 barn och ungdomar i åldern 0-20 år som fick insatsen kontaktperson/-familj någon gång under 2006.

Uppsatsens övergripande syfte är att belysa hur några ungdomar upplevt insatsen kontaktfamilj och vilken eventuell betydelse kontaktfamiljen har för dem idag. Våra frågeställningar under arbetet med studien har varit: Hur beskriver ungdomarna livssituationen i sina uppväxtfamiljer, när kontaktfamiljsinsatsen inleddes? Vad beskriver ungdomarna som anledningen till kontaktfamiljsinsatsen? Vad beskriver ungdomarna som betydelsefullt med insatsen? Vilka eventuella svårigheter beskriver ungdomarna att de upplevt med kontaktfamiljsinsatsen? Har familjemedlemmarna i kontaktfamiljen blivit viktiga i ungdomens liv och i så fall på vilket sätt? Har vistelsen i kontaktfamiljen någon betydelse för ungdomen idag?

Vi har intervjuat tio ungdomar i åldersgruppen 18-25 år som hade insatsen kontaktfamilj 1998-01-01 och som har haft insatsen i mer än två år. Familjerna var bosatta i Jönköpings kommun när kontaktfamiljsinsatsen beviljades.

Studien är en kvalitativ fallstudie där syftet är att genom intervjuer belysa frågeställningar ur ungdomens perspektiv, hur de konstruerar verkligheten och upplever världen. Vi har varit angelägna om att lyfta fram ungdomarnas berättelser och att deras röster ska få en framträdande roll. Analysdelen är därför till stor del baserad på citat från ungdomarna.

När ungdomarna beskriver livssituationen i sina uppväxtfamiljer visar det sig att samtliga ungdomar bodde med sina mammor och att ingen av ungdomarna bodde med sina pappor när kontaktfamiljsinsatsen inleddes. Samtliga av mammorna beskrivs av ungdomarna som ensamstående, kämpande mammor med dålig ekonomi som tagit ett stort föräldraansvar för hem och familj. Mammorna hade en central roll i ungdomarna liv och var den person som stod dem närmast under uppväxten. Två av mammorna hade nya män som enligt ungdomarna inte hade någon framträdande roll i deras liv.

Ungdomarna beskriver sina pappor som frånvarande i deras liv. En del berättar om sin besvikelse över fädernas frånvaro medan en del ungdomar verkar ha accepterat situationen. Vi frågar oss om mammornas förmåga att ensam ta föräldraansvaret kan ha påverkat ungdomarnas inställning till pappornas frånvaro? Kan det vara så att där mammorna varit starka och klarat av sitt föräldraansvar är saknaden inte så stor? Några ungdomar framhåller att mamman ”klarade allt.” Det kan också vara så att ungdomens besvikelse över faderns frånvaro övergått i likgiltighet.

Det framkommer i några fall en allvarlig social problematik i ungdomarnas familjer men de beskriver också glada och ljusa minnen. Några av ungdomarna berättar att de själva inte mådde bra, de beskriver bland annat skolproblematik och kontakt med barnpsykiatri. För flertalet av ungdomarna var dessa problem inget som varade under hela uppväxten, de beskriver att det främst var under en jobbig period.

Majoriteten av ungdomarna framhåller att anledningen till kontaktfamiljsinsatsen var mammornas behov av avlastning. De nämner också behovet av andra förebilder, att få uppleva ”en normal” familj och att de för egen del behövde insatsen. Behovet av en manlig förebild finns också med som en anledning till insatsen. Regnér (2006) beskriver att mammorna i hennes studie har starka skuld känslor över att behöva lämna bort sina barn. Vi tycker oss märka att ungdomarna är medvetna om mammornas dubbla känslor i att behöva lämna bort sina barn för att få egen tid. Ungdomarna är inte kritiska till sina mammors beslut och vi kan inte märka att de skuldbelägger mammorna för detta. Skulle mammorna bli mindre skuldtyngda om de var medvetna om hur ungdomarna i vår studie tänker?

Vi ser att ungdomarna beskriver att familjerna har en utsatt situation, de lever under knappa ekonomiska villkor och det finns en social problematik kring flera familjer. Det är definitivt en klassfråga vilka familjer som får kontaktfamilj eftersom det är de utsatta familjerna som får insatsen. Finns risken för stigmatisering? Det är inget som varit uppenbart i vår studie men det är möjligt att den risken finns. Vi kan hålla med Regnér (2006) som i sin avhandling framhåller att individuella ingripanden och åtgärder fortfarande är det som gäller inom socialtjänstens barnavård trots att man sedan lång tid kunnat konstatera att barnavårdsproblem hänger ihop med strukturella förhållanden i samhället.

Samtliga ungdomar beskriver att de har positiva upplevelser av sin tid i kontaktfamiljen. De beskriver att möjligheten att få träffa nya människor varit en positiv del. Ungdomarna har fått ett utvidgat nätverk och en del ungdomar menar att de i kontaktfamiljen fått en extra familj. Att ha en nära relation till en annan vuxen samt ett fungerande och stödjande nätverk är skyddande faktorer för barn och ungdomar i stressade livssituationer framhåller Claezon (2004). Det är framförallt de vuxna i kontaktfamiljen som blivit betydelsefulla.

Ungdomarna uppskattar känslan av frihet och att få lugn och ro i kontaktfamiljen. Det framkommer i Regnérs avhandling att barnen behöver möjlighet att vila sig från oron i det egna hemmet när de kommer till kontaktfamiljen vilket vi uppfattar att även ungdomarna i vår studie har behov av. Ungdomarna beskriver att det varit mycket aktiviteter i kontaktfamiljen, de tycker att det är viktigt att få uppleva nya saker som de inte har möjlighet till i sin egen familj. Att ungdomarna får nya upplevelser tillsammans med kontaktfamiljen utvecklar deras kompetenser. Genom att kunna något, vara till nytta samt att få och ta ansvar tror vi att ungdomarna utvecklas och får större möjligheter att bemästra sin livssituation.

Det är två ganska olika familjesystem som möts, trots detta upplever inte ungdomarna några stora svårigheter i mötet med kontaktfamiljen. Det som ungdomarna nämner är att det ibland kunde uppstå konflikter med barnen i kontaktfamiljen. Det kunde även uppstå andra svårigheter som hade att göra med ungdomens integritet som att t.ex. inte ha ett eget rum.

Vi kan inte bortse ifrån att tiden har en avgörande betydelse när ungdomarna beskriver sin tid i kontaktfamiljen, det har för flera ungdomar gått många år sedan insatsen avslutades. Vi instämmer i vad Claezon (2004) finner uppenbart, ”att ungdomarna i sina berättelser konstruerar sin historia utifrån den samlade erfarenhet som de har vid intervjutillfället. Deras nuvarande livssituation liksom eventuellt förändrade värderingar påverkar också historien.” En annan tanke som vi också vill framhålla är att det trots allt är dessa positiva minnen som ungdomarna bär med sig och som utgör en viktig del i ungdomarnas konstruktion av sin uppväxt och som vi bör respektera.

I vår studie har vi sett att de flesta av ungdomarna har kontakt med någon/några av sina kontaktfamiljer idag. Sju av ungdomarna i studien har en mer regelbunden kontakt med sina kontaktfamiljer, vilket innebär att de träffas ibland och håller kontakt via telefon. Svenska kommunförbundet (2000), numera Sveriges Kommuner och Landsting, beskriver att lagstiftarens intentioner varit att insatsen ska omprövas efter tre år och eventuellt avslutas om det uppstått en naturlig vänskapsrelation. I vår studie har vi reflekterat över att de ungdomar som varit i kontaktfamiljen tre-fyra år inte beskriver kontaktfamiljsinsatsen lika betydelsefull och kontaktfamiljen har inte blivit en ”extra familj” som för flera av dem som haft insatsen under en längre tid. Vi kan också konstatera att ungdomarnas kontakt idag med kontaktfamiljerna är beroende av hur lång tid de varit i kontaktfamiljen, där de som har en längre relation har en mer frekvent kontakt idag. Vi funderar på om kontaktfamiljerna hade funnits kvar på samma sätt om insatsen hade avslutats efter tre år. Socialtjänsten har en viktig uppgift att fylla genom att kontinuerligt följa upp syftet med insatsen. Ett fungerande och stödjande nätverk kan vara viktigt för barnet att få behålla och de vuxna i kontaktfamiljen kan ha blivit trygga förebilder, vilket vi tycker att vi sett i vår studie.

I studien för vi ett resonemang om ungdomen har möjlighet att påverka olika beslut kring kontaktfamiljsinsatsen. Ungdomarna anser själva att de har möjlighet att påverka olika beslut. Vi tycker att det är lite oklart om de i själva verket hade denna möjlighet. Beslutet om att själva insatsen påbörjades, är enligt vår åsikt mindre troligt att de kunde påverka. Vi upplever att ungdomarna är lojala mot sina mammor, de är medvetna om mammornas behov av avlastning vilket innebär att de inte alltid driver igenom sin egen vilja. Ungdomarnas upplevelse är hur som helst att de inte blev tvingade att åka. I övrigt har ungdomarna många konkreta exempel på hur deras önskemål tillvaratagits och att de kunnat påverka sin situation och kontaktfamiljsinsatsens utformning.

Flera ungdomar uppger att de ser sig som ett extrabarn i familjen och betraktar kontaktfamiljen som en extrafamilj. Av dessa är det tre ungdomar som beskriver att de ingår i två familjesystem och de säger att insatsen inneburit en förändring till det bättre för dem. I dessa fall kan vi se att det finns en nära relation mellan ungdomarna och deras kontaktfamilj än i dag. Vilka faktorer som påverkat hur relationen utvecklats mellan ungdomen och kontaktfamiljen, kan vara svårt att analysera. Det vi tror oss ana är att kontaktfamiljen och ungdomens egen familj öppnat upp och släppt in varandra i sina respektive familjer. Det har uppstått vänskapsband som bidragit till att kontaktfamiljen finns kvar i ungdomens liv idag.

Ungdomarnas beskrivning av sina kontaktfamiljer visar att de flesta av familjerna är traditionella kärnfamiljer där kvinnorna utgör familjens känslomässiga centrum och har huvudansvaret för familj och barn. I vår studie bor flertalet av kontaktfamiljerna på landet och hälften av de vuxna har arbete inom vård och omsorg. Hälften av familjerna har en kristen livssyn och är aktiva inom olika församlingar samt svenska kyrkan. Sex av familjerna är mer traditionella och patriarkala familjer, där ungdomarna beskriver att det är kvinnorna som har huvudansvaret för kontaktfamiljsinsatsen. Fyra kontaktfamiljer har en mer modern familjestruktur där båda är engagerade i uppdraget som kontaktfamilj. Vad vi lagt märke till i ungdomarnas berättelser är att de verkar uppskatta när familjerna gör saker tillsammans och där båda makarna är delaktiga i uppdraget.

Studien visar att ungdomarnas familjebilder har påverkats genom kontaktfamiljsinsatsen. Det finns en önskan hos vissa ungdomarna om en ”normal familj”, en kärnfamilj, med en mamma och en pappa som bor tillsammans. För några ungdomar blir kontaktfamiljen ett ideal, där det finns en önskan om att leva ett liknande liv. Några andra ungdomar beskriver däremot att de fått en förändrad bild av andra familjer genom att vara i kontaktfamiljen. De inser att den egna familjen och kontaktfamiljen ofta lever olika liv, men kan även se att kontaktfamiljen inte heller är problemfri. Vi uppfattar att det leder till att ungdomarna i mindre utsträckning ser sina egna familjer som problematiska.

Efter att ha lyssnat på en föreläsning av professor Lars Dencik känns det angeläget att resonera lite kring hans tankar om familjen i förändring. Vad är det för familjer som i framtiden blir kontaktfamiljer? Dencik menar att den patriarkala familjen kommer att försvinna. Den familjetyp som han tycker bäst lämpar sig för barn att växa upp i kallar han motivfamiljen. Det är en familj som karakteriseras av välutbildade familjer som är diskuterande, förhandlande, där det förekommer konflikter och där man har en gemensam målsättning. Dencik poängterar att det i motivfamiljen är viktigt med en ”upplevande gemenskap” där man gör aktiviteter tillsammans. Det känner vi igen från ungdomarnas berättelser, där de beskriver vikten av att tillsammans med kontaktfamiljen få uppleva nya saker.

Framtidens socialtjänst kanske inte bara kan rekrytera den så kallade ”motivfamiljen” som kontaktfamilj. Vi anser att socialtjänsten måste vidga sitt perspektiv och rekrytera andra familjetyper än kärnfamiljen, som lämpar sig som kontaktfamilj. Vi tänker då t.ex. på ensamstående föräldrar men även vuxna utan barn samt homosexuella familjer. Utifrån ungdomarnas berättelser hoppas vi att socialtjänsten ska få en ökad förståelse och kunskap som kan leda till förbättringar i arbetet kring insatsen kontaktfamilj.

7.1 Förslag till framtida forskning

Claezon (2004) framhåller att forskningen borde inrikta sig mer på de ”lyckade fallen” där socialtjänsten lyckats att hjälpa barn och ungdomar till ett bra liv. Vår studie kan eventuellt vara ett exempel på detta. Vårt förslag till framtida forskning är att någon skulle titta på de ”misslyckade fallen”, de ärenden där kontaktfamiljsinsatsen har avslutats innan två år. Vilka har orsakerna varit till att insatsen har avslutats? Vad kan socialtjänsten lära sig av det?

Ett annat uppslag är att forska på de ungdomar som har kontaktfamilj och som bor i familjehem. Det var en grupp som vi valde bort i vår undersökning.

8 Litteraturreferenser

- Andersson, H. (1999). *Samtal, språk och möjligheter*. Stockholm: Mareld.
- Andersson, G. (1992). *Stöd och avlastning. Om insatsen kontaktperson/-familj*. Lunds universitet: Meddelande från Socialhögskolan 1992:2.
- Andersson, G & Bangura Arvidsson, M (2001). *Vad vet vi om insatsen kontaktperson/-familj? En kunskapsöversikt*. Lunds universitet: Meddelanden från socialhögskolan 2001:1.
- Antonovsky, A (1991). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Bak, M. (2003). Ensam mor-familjen. M. Bäck-Wiklund & T. Johansson (Red.), *Nätverksfamiljen*. (pp.118-142). Stockholm: Natur & Kultur.
- Bangura Arvidsson, (2003). *Ifrågasatta fäder: Olika bilder av fäder till socialt utsatta barn*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Bernler, G & Johnsson, L. (2001). *Teori för psykosocialt arbete*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Bäck-Wiklund, M & Bergsten, B. (1997). *Det moderna föräldraskapet. En studie av familj och kön i förändring*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Bäck-Wiklund, M. (2003). *Familj och modernitet*. M. Bäck-Wiklund & T. Johansson (Red.), *Nätverksfamiljen*. (pp.17-39). Stockholm: Natur & Kultur.
- Claezon, I. (2004). *Tvångsomhändertaganden. Ur tonåringars, anhörigas och socialsekreterares perspektiv*. Smedjebacken: Mareld.
- Eriksson, M. (2003). *I skuggan av pappa. Familjerätten och hanteringen av färders våld*. Stehag: Förlags AB Gondolin.
- Franséhn, M. (2004). *Den dolda triaden. Om ensamstående mödrar med söner och deras behov av stöd inom socialtjänsten*. Akademisk avhandling. Göteborgs universitet: Institutionen för socialt arbete. Skriftserien Nr 2004:1.
- Halskov, T. (1999). *Trængte eneforsörgerfamiljer – ny underklasse, antifeministisk "backlash" eller restegruppe?*. I Dencik, Lars & Jørgensen, Per Shoultz (red.) (1999, s. 464-476). Børn og familie i det postmoderne samfund. København: Hans Reitzels Forlag A/S.
- Hjort, T & Salonen, T. (2000). *Knapphetens boningar. Om fattiga barnfamiljers boende och ekonomi*. Meddelanden från socialhögskolan 2000:8. Lund: Lunds universitet.
- Hoffman, L. (1992). A reflexive stance for family therapy. I: S. Mc Namee & K. Gergen (red.): *Therapy as a social construction*. London: Sage.
- Johnsson, L & Regnér, M. (2003). *Ensamma föräldrar och vanliga familjer. En studie av insatsen kontaktfamilj inom socialtjänsten*. Göteborgs universitet: Institutionen för socialt arbete. Skriftserie Nr 2003:8.
- Johansson, T. (2003). Pappa på kvartstid. M. Bäck-Wiklund & T. Johansson (Red.), *Nätverksfamiljen*. (pp.160-171). Stockholm: Natur & Kultur.

- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindén, K.(2001). *Kontakt på kontrakt – om kontaktfamiljers betydelse för familjer inom socialtjänsten*. Södertörn: FOU-Södertörns skriftserie nr 16/01.
- Lundby, G. (2002). *Livsberättelser och terapi. Om nyskrivning av historier och ett narrativt arbetssätt*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Merriam, S B.(1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Nilsson, A. (2006). *Insatsen kontaktfamilj, En studie av barn i kontaktfamilj via intervjuer av barn, socialsekreterare och genomgång av akter*. Stockholm: D-uppsats Institutionen för socialt arbete.
- Payne, M.(1997). *Modern Social Work Theory*. Chicago: Lyceum Books Inc. Second edition.
- Regné, M. (2006). *Familjebilder. Om klientfamiljer, kontaktfamiljer och idealfamiljer*. Akademisk avhandling. Göteborgs universitet: Institutionen för socialt arbete.
- Socialstyrelsen. (2006). *Barn och unga i socialtjänsten. Utreda, planera och följa upp beslutade insatser*. Lindsberg: Bergslagens Grafiska.
- Socialstyrelsen, *Sveriges officiella statistik, Socialtjänst 2007:9, Barn och unga - insatser år 2006*.
- Sommerschild, H.(1999). *Bemästrandet som ett vägledande begrepp*. Stockholm: Svenska föreningen För psykisk hälsa.
- Sundell, K & Humlesjö, E & Carlsson, M.(1994). *Att hjälpa sin nästa. En undersökning av kontaktfamiljer i Stockholm*. Stockholms socialtjänsts Forsknings- och Utvecklingsbyrå: FoU-rapport 1994:15.
- Svensson, P-G & Starrin, B.(1996). *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Svenska kommunförbundet (2000) *Kontaktperson/familj/vänner 2000-En insats enl SoL*. Stockholm: Svenska kommunförbundet.
- Taylor, S.E. (1989). *Positive illusions. Creative self-Deception and the Healthy Mind*. NewYork: Basic Books.
- Uddenberg, N. (1995). *Pappa och jag. Fjorton män berättar*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Wallén, G. (1996). *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*. Lund:Studentlitteratur.
- Werner, E.E. (1989). *Children at Risk: Assessment, Longitudinal Research, and Intervention*. Berlin. NewYork: Walter de Gruyter.

Muntlig källa

Dencik, Lars, föreläsning 2007-09-12: *Framtidens utmaningar för familjer och barn*. Familjehemskonferensen i Göteborg.

Till Dig som har erfarenhet av att vara i kontaktfamilj. Vi behöver Din hjälp!

Hej!

Vi heter Marianne Hakegård och Maria Kangeryd och arbetar vid Jönköpings kommuns socialförvaltning. Vi går en magisterutbildning på Göteborgs universitet och vill på detta sätt komma i kontakt med ungdomar som vill delta i en intervjuundersökning.

Syftet med undersökningen är att studera insatsen kontaktfamilj som vi vet är en mycket vanligt förekommande insats inom socialtjänsten. Vi är särskilt intresserade av att få ta del av hur ungdomar själva upplever att ha haft en kontaktfamilj under flera år. Detta kan hjälpa socialarbetare att göra ett bättre arbete och påverka dem och kontaktfamiljerna så att de får större förståelse för de barn och ungdomar som kommer till dem. Vi vänder oss till ungdomar i Jönköpings kommun som är i åldern 18 -25 år, som har haft en kontaktfamilj som de varit hos i minst två år.

Är det bra med kontaktfamilj? Vi är intresserade av vad Du tyckte var betydelsefullt. Vad gjorde Du hos kontaktfamiljen? Vad kunde ha varit bättre? Vad ska socialtjänsten tänka på? Har Du kontakt med familjen idag? Detta är exempel på frågor som vi vill ställa till Dig!

Är Du intresserad av att delta? Vi hoppas det. Alla uppgifter som Du kommer att lämna till oss, om Du vill bli intervjuad, kommer att behandlas konfidentiellt, dvs ingen uppgift kommer att användas på ett sådant sätt att Du kommer att kunna identifieras. Det betyder också att varken kontaktfamiljen eller socialsekreteraren kommer att få veta vad just Du sagt. Intervjun tar ca 1 - 1½ timme och kommer att bandas. Efter genomgång av banden kommer de att förstöras.

Du är välkommen att höra av Dig om Du har några frågor. Hoppas att Du är intresserad och tar Dig tid till detta.

Maria Kangeryd
Familjehemssekreterare
Tel: 070-553 55 97
036-10 79 32

Marianne Hakegård
Familjehemssekreterare
Tel: 070-519 73 83
036-10 58 99

Februari 2007

Till Dig som har haft kontaktfamilj genom Jönköpings kommun

Vi skickar här ett brev från två kollegor som ska skriva en uppsats om hur det är att ha en kontaktfamilj, de vill gärna kontakta Dig! Vi kommer inom en vecka att kontakta Dig för att fråga om Din tillåtelse till att lämna ut Ditt namn och telefonnummer till dem.

Våra kollegor kommer efter detta att kontakta Dig men Du kan givetvis också kontakta dem direkt. De har tystnadsplikt på samma sätt som vi på socialkontoret och har fått tillstånd att bedriva forskning på socialkontoren i Jönköpings kommun.

Med vänlig hälsning

Socialsekreterare
Tfn

Socialsekreterare
Tfn

Informerat samtycke

Information

Vi är två socionomer, Maria Kangeryd och Marianne Hakegård, som går en vidareutbildning på Göteborgs universitet. I utbildningen ingår det att skriva en magisteruppsats och vi har valt att göra en studie om kontaktfamiljer. Syftet med studien är att studera insatsen kontaktfamilj och att få ta del av hur ungdomar upplever det att ha haft en kontaktfamilj under flera år.

Du kommer att intervjuas om dina erfarenheter av att ha varit i kontaktfamilj, vad som fungerade bra och vad som kunde ha varit bättre. Vi kommer också att ställa några frågor om hur du har det idag och hur din situation var när du fick kontaktfamilj.

Det är frivilligt att delta i intervjun och du har möjlighet att avbryta när du vill. Är det frågor som du inte vill besvara så har du rätt att avstå från att svara på dem.

Den information som du lämnar kommer att behandlas med respekt, konfidentiellt under sekretess. Uppgifterna sammanställs utan ditt namn eller personnummer. Uppgifter som kan vara känsliga ändras så att de inte kan identifieras av andra. Kodnyckel som vi har för att känna igen intervjuerna kommer att förstöras efter det att uppsatsen sammanställts. Inga obehöriga kommer att få tillgång till intervjuerna.

Skriftligt samtycke

- Jag har blivit informerad om hur studien är upplagd.
- Jag samtycker till att delta i studien och att bli intervjuad.
- Jag vet att jag när som helst kan avbryta intervjun och att det är frivilligt att delta.
- Jag samtycker till att mina personuppgifter behandlas på det sätt som jag blivit informerad om.

Jönköping2007

.....

ALLMÄNNA UPPGIFTER

- Datum för intervju
- Ålder?
- Kan du berätta något om hur du har det idag?
- Vad gör du idag? (studerar/arbetar)
- Hur bor du?
- Vilka ingår i din familj idag?
- Finns det andra viktiga personer för dig?
- Vad gör du på din fritid? (Fritidssysselsättning, kamrater)
- Hur gammal var du när du fick kontaktfamilj?

BAKGRUND

- Kan du beskriva din familj när du fick kontaktfamilj?
- Mamma/ pappa/ syskon/ annan?
- Skulle du beskriva att någon stod dig nära?
- Dina syskon hade de också kontaktfamilj?
- Hur hade ni det i din familj? (ekonomi, hälsa, bostad, arbete)
- Minns du något som var speciellt bra i din familj som du vill ska finnas i din familj i framtiden?
- Minns du något som du inte vill ska finnas i din familj?
- Om du skulle beskriva det barnet du var då, hur skulle du beskriva henne/honom?
- Vad tyckte hon/han om att gå i skolan? Vad gjorde hon/han på sin fritid?
- Lekte du med någon särskild?

INTRODUKTION AV INSATSEN

- Har du haft flera kontaktfamiljer?
 - Hur länge var du i kontaktfamiljen/kontaktfamiljerna?
 - Vem pratade med dig om att du skulle få en kontaktfamilj? Vad berättade de?
 - Vad tänkte du om det?
 - Pratade socialtjänsten med dig om kontaktfamiljen?
 - Hur förklarade man anledningen till att du skulle få en kontaktfamilj?
 - Hur förklarade mamma/pappa anledningen?
 - Hur förklarade socialtjänsten anledningen?
 - Hade du några egna tankar om anledningen till att du fick en kontaktfamilj?
 - Vad tänker du om det idag, när du är vuxen?
 - Kände du familjen som skulle bli din kontaktfamilj?
 - Vad fick du veta/visste du om kontaktfamiljen innan du träffade dem?
 - Fick du vara med och besluta om att du skulle få en kontaktfamilj?
- Innan du kom dit första gången:
- Var det något du kände oro inför, när det väl var beslutat?
 - Var det något du såg fram emot?

VISTELSEN I KONTAKTFAMILJEN

- Hur bodde de? Kan du beskriva hur de hade det hemma?
- Hur hade de det ekonomiskt?
- Hur var stämningen i familjen?
- Hur mådde familjens medlemmar?)
- Var det någon i familjen som du tyckte speciellt mycket om?
- Var det någon i familjen du inte tyckte om?
- Fick du möjlighet att lära känna kontaktfamiljen innan?
- Hade du någon inskolning?
- Kommer du ihåg första gången du åkte dit?
- Hur åkte ni till kontaktfamiljen?
- Vem åkte med dig?
- Var det en lång resa?
- Vem mötte dig?
- Gjorde kontaktfamiljen något särskilt för att du skulle trivas?
- Kan du beskriva din kontaktfamilj?
- Vilka personer bestod den av? Beskriv.
- Vad arbetade de med?
- Lärde du känna någon annan än familjen när du var där? Grannar, släktingar, kamrater etc..
- Vad gjorde ni i kontaktfamiljen när du var där? Vad gjorde du med mannen/kvinnan/barnen?
- Fanns det likheter mellan din familj och kontaktfamiljen?
- Fanns det några skillnader? (regler, tider etc..)
- Vad var det bästa med att vara i kontaktfamiljen?
- Var det något som inte var bra?
- Var det rättvist mellan barnen i kontaktfamiljen och dig?
- Vem gick du till om du var glad?
- Vem gick du till om du var ledsen?
- Hur ofta åkte du till kontaktfamiljen?
- Hur många dagar var du där varje gång?
- Ville du åka oftare?
- Ville du åka mer sällan?
- Vem skjutsade/hämtade dig till/från kontaktfamiljen?
- Hur kändes det att åka iväg?
- Hur tror du din familj (mamma/pappa/ syskon) kände det när du åkte iväg till kontaktfamiljen?
- Vad tänker du om det idag?
- Hade kontaktfamiljen någon kontakt med dina föräldrar?
- Hur fungerade den kontakten?
- Har det någon betydelse hur kontakten fungerade?
- Kommer du ihåg sista gången du åkte dit?
- När var sista gången?
- Vad kommer du ihåg från det?
- Vad var anledningen till att du slutade åka till kontaktfamiljen?

UNGDOMENS REFLEKTIONER ÖVER INSATSEN

- Berättade du för någon att du hade en kontaktfamilj?
- Om du skulle berätta för någon annan om hur det är att vara i kontaktfamilj, hur skulle du då beskriva det?
- Har du någon kontakt med kontaktfamiljen idag? Beskriv.
- När du tänker på kontaktfamiljen, vad får du för tankar om dem idag?
- Vad tror du att du har betytt för kontaktfamiljen?
- Vad tycker du att din kontaktfamilj gjorde bra? Vad kunde de ha gjort bättre?
- Har de påverkat dig som person på något sätt?
- Har du lärt dig något från den tiden som du har nytta av idag?
- Tycker du att det var rätt att du fick komma till en kontaktfamilj?
- Skulle dina föräldrar/socialtjänsten tänkt annorlunda?
- Hade du eller din familj behövt någon annan hjälp?
- Om man skall bli kontaktfamilj vad är det viktigaste att tänka på då?
- Vad skulle du ge för råd till en ny kontaktfamilj?
- Vad skulle du ge för råd till ett barn som ska få en kontaktfamilj?
- Om du själv blir förälder, tror du att du har nytta av att ha varit i en kontaktfamilj? På vilket sätt?
- Om du får barn i framtiden, skulle du då kunna tänka dig att låta dina barn komma till en kontaktfamilj?
- Skulle du själv kunna tänka dig att bli kontaktfamilj?

Är det någon fråga som du tycker att vi borde ha ställt till dig? Är det något mer som du vill berätta? Hur tycker du att det kändes att bli intervjuad?